

DOI: 10.32089/WBH.PHW.2024.1(287).0002

ORCID: 0000-0003-4017-7866

KRZYSZTOF PIĘCIAK

Instytut Pamięci Narodowej

Polacy – oficerowie austro-węgierskich oddziałów szturmowych i Szkoła Szturmowa Dowództwa Okręgu Generalnego Kraków jako próba recepcji ich doświadczeń w Wojsku Polskim

ABSTRACT

Assault troops (Stormtroops) were formed during the First World War to break the stalemate of positional warfare. The text discusses the organization of these units in the Austro-Hungarian Army, the training process, and the biographies of the Polish officers serving in them. The paper also discusses the attempts made by the Command of the General District Cracow (*Dowództwo Okręgu Generalnego Kraków*) to introduce and adopt WW1 assault tactics into the Polish Army at its Assault School (1918–1919).

Krótką historia oddziałów szturmowych

Oddziały szturmowe podczas I wojny światowej powstały, by przełamać impas wojny pozycyjnej. Przeprowadzenie natarcia i wyparcie przeciwnika z umocnionych pozycji wiązało się z ogromnymi stratami. Walczące strony zaczęły więc poszukiwać nowych rozwiązań taktycznych służących do przełamania stagnacji „wojny okopowej” i zmniejszenia skali strat.

Obserwacje czynione zarówno na froncie zachodnim, jak i podczas walk w Galicji, wykazały skuteczność małych, mobilnych pododdziałów piechoty złożonych z dobrze wyszkolonych żołnierzy, początkowo wykorzystywanych głównie do zadań zwiadowczych. Oddziały takie, w armii rosyjskiej

nazywane drużynami myśliwych, złożone z ochotników, „przygotowanych z wyprzedzeniem poprzez odpowiednie ćwiczenia do wykonania odrębnych rozkazów związanych ze szczególnym niebezpieczeństwem i wymagających osobistej zaradności”¹, istniały już od 1886 r. Ich skuteczność dostrzeżono w armiach państw centralnych, organizując już na przełomie 1914 i 1915 r. własne oddziały tego typu, nazywane *Nachrichten Detachment* (oddziałami wywiadowczymi) lub *Jagdkommando*². Z kolei na froncie zachodnim jako pierwsze taktykę natarcia na okopy przez małe pododdziały piechoty zastosowały armie brytyjska i francuska na początku 1915 r. Tę koncepcję szybko zaadaptowali Niemcy i znacznie ją udoskonalili, formując, początkowo na bazie oddziałów pionierów, pierwsze jednostki nazywane oddziałami szturmowymi (*Stosstruppen*). Odegrały one znaczącą rolę podczas ofensyw prowadzonych przez armię niemiecką w 1917 i 1918 r. na wielu frontach.

W armii austro-węgierskiej oddziały szturmowe (*Sturmtruppen*) sformowano na bazie istniejących już *Jagdkommando*, organizując je i szkoląc na wzór niemiecki. Na kursach przeprowadzonych przez armię niemiecką pod koniec 1916 i na początku 1917 r. przeszkolono pierwszych oficerów i podoficerów, którzy mieli stać się kadrą oddziałów szturmowych c. i k. Armii. Jeszcze na początku 1917 r. ścierały się w niej różne koncepcje: przeszkolenia całej piechoty w taktyce szturmowej bądź utworzenia wyspecjalizowanych, lepiej wyszkolonych, lecz mniej licznych oddziałów. Finalnie zwyciężyła druga z nich. W praktyce z początkiem 1917 r. formacje szturmowe były organizowane na różnych szczeblach, początkowo armii i korpusów, w różnej liczebności, w zależności od lokalnych możliwości i potrzeb. Latem 1917 r. przyjęto założenie, iż w każdej dywizji piechoty ma powstać batalion

¹ Илья Ульянов и Олег Леонов, *Регулярная пехота: 1855–1918*, t. 3, *боевая летопись, организация, обмундирование, вооружение, снаряжение* (Moskwa: АСТ-ЛТД, 1995), 89.

² Te oddziały płk Franciszek Ksawery Latinik, dowódca c. i k. 100 pp, późniejszy gen. WP, charakteryzował: „posiadały wszystkie pułki austriackiej 12-tej dywizji piechoty oddział wywiadowczy, tak zwane «Nachrichten-Detachment». Oddział ten, w sile kompanji 180–200 ludzi liczącej, złożony był z najodważniejszych ochotników, częstokroć ludzi mniej sposobnych do parad i ćwiczeń w szyku zwartym, ale za to samodzielnych, nieustraszonych, zupełnie pewnych, można powiedzieć bezwzględnych awanturników, szukających przygód zabijaków, a biegłych przy tem w władaniu nie tylko karabinem, ale też granatem ręcznym i nożem. Oddziałów takich używano do szczególniejszych zleceń, jak wywiadów, zasadzek nocnych, zaskoczenia napadami, ubezpieczenia wojska itd. Formacja ta za dnia przeważnie wypoczywała, biorąc się natomiast nocami do pracy”. Franciszek Latinik, *Żołnierz polski pod Gorlicami 1915* (Przemyśl: Zakład graficzny i introligatorski DOK nr X, 1923), 35. W tym czasie dowódcą oddziału wywiadowczego wadowickiego 56 pp był Polak, ppor. rez. Jan Miodoński z Żywca; Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv w Wiedniu (dalej: AT-OeStA/KA), Archive der Truppenkörper, IR Sammler, Karton 1 (dalej: Kt), Die 56.er bei Gorlice!, b.d. [1918 r.], b.p.

szturmowy (w dywizjach jazdy półregiment³, w samodzielnych brygadach półbatalion), złożony z kompanii szturmowych wystawianych przez pułki danej jednostki oraz pododdziału broni towarzyszących. Z biegiem czasu dążono do ujednoczenia ich organizacji, tak że do końca wojny w większości dywizji utworzono etatowe bataliony i półbataliony szturmowe.

Oddziały szturmowe uchodziły za jednostki elitarne. Dysponowały charakterystycznym wyposażeniem, na które składały się m.in. hełmy, worki do przeniesienia granatów, noże okopowe (tzw. szturmowe), nożyce do cięcia drutu kolczastego. Z biegiem czasu wzrastało ich nasycenie bronią krótką i maszynową. Służyli w nich oficerowie i żołnierze wyróżniający się pod względem sprytu, odwagi, siły oraz wytrzymałości fizycznej.

Głównym zadaniem oddziałów szturmowych było prowadzenie natarcia własnych jednostek poprzez skryte podejście pod linie przeciwnika, opanowanie rowów strzeleckich oraz stanowisk broni zespołowej i odparcie ewentualnego kontrataku. Główną bronią żołnierza oddziałów szturmowych był granat ręczny, a podstawową jednostką taktyczną patrol szturmowy, składający się z 8–12 ludzi. Natarcie prowadzono w tzw. kolumnie szturmowej: za patrolem lub patrolami szturmowymi postępowały – w określonym porządku ułatwiającym współpracę broni połączonych – tzw. fale piechoty wzmocnione bronią maszynową, działkami piechoty, artylerią, oddziałami roboczymi oraz zapasowe patrole szturmowe. Oddziały szturmowe wykorzystywano również do rozpoznania, zasadzek i rajdów w celu wzięcia jeńców, niszczenia umocnionych stanowisk oraz torowania przejść przez przeszkody. W obronie były wykorzystywane do prowadzenia przeciwnatarcia na przeciwnika, który wtargnął w linie obrony. Patrole wzmacniano bronią maszynową, miotaczami min i granatów, miotaczami ognia, działonami artylerii górskiej.

Austro-węgierskie oddziały szturmowe przeszły swój chrzest bojowy podczas dziesiątej bitwy nad Isonzo (Soczą) w maju–czerwcu 1917 r. Tam, gdzie wykorzystano je zgodnie z założeniami taktycznymi, z powodzeniem rozpoznawały wrogie pozycje, zajmowały je i utrzymywały, biorąc jeńców i przeprowadzając skuteczne kontrataki⁴. Osiągnęły sukcesy także podczas

³ W austriackiej terminologii określany był jako „półregiment szturmowy” (niem. *Sturmhalbregiment*), choć bardziej precyzyjnym polskim odpowiednikiem byłby dywizjon szturmowy. Jednostka taka składała się ze szwadronów szturmowych, wystawianych przez pułki danej dywizji.

⁴ AT-OeStA/KA, Feldakten 1321–1918 (dalej: FA) Neue Feldakten 1914–1918 (dalej: NFA), Korps Kommandos, Korps XX. Korps (neu), Korps Roth, 1916–1918 (Serie) (dalej: KK XX. Korps neu), Kt 2836, XX Korps, Bericht über Verwendung und genachte Erfahrungen der Sturm-formationen während der 10. Isonzoschlacht, Kommando der k.u.k. Isonzo-Armee, 3 VI 1917 r., b.p. Odmienną ocenę zdarzeń w dziesiątej bitwie nad Isonzo wyrażał kpt. Seweryn Elterlein, uważający kilkakrotne uisławienia odebrania Monte Gabriele i Monte

ofensywy austro-węgierskiej w Tyrolu w 1917 r. oraz podczas dwunastej bitwy nad Isonzo (tzw. bitwa pod Caporetto)⁵.

Na temat oddziałów szturmowych pisano już w okresie międzywojennym⁶. Także współcześnie ich dzieje spotykają się z zainteresowaniem wielu badaczy, szczególnie zachodnioeuropejskich, wiele uwagi poświęcających niemieckim oddziałom szturmowym i ich taktyce. Odrębne studia poświęcono taktyce tzw. rajdów na okopy, stosowanej przez wojska alianckie na froncie zachodnim⁷. Z kolei austro-węgierskie oddziały szturmowe doczekały się szeregu publikacji niemieckich (i ich angielskich tłumaczeń), w szczególności autorstwa austriackiego badacza Christiana Mario Ortnera⁸. W znacznie mniejszym zakresie te zagadnienia zostały omówione w kontekście istnienia tych jednostek w Polskim Korpusie Posiłkowym w latach 1917–1918, w Wojsku Polskim (dalej: WP) w latach 1918–1921 oraz podczas powstań śląskich. Poświęcono im dotąd zaledwie jedną publikację, omawiającą genezę oddziałów szturmowych i ich historię w polskich formacjach podczas I wojny światowej oraz w WP⁹. Poświęcono im także szereg wzmianek w pracach omawiających piechotę WP oraz działania podczas wojny polsko-bolszewickiej, a także kilka tekstów popularnonaukowych i publicystycznych¹⁰. Zagadnienia związane ze służbą Polaków

Santo za źle przemyślane i okupione ogromnymi stratami; Christian M. Ortner, *Die K. u. K. Sturmtruppen 1916–1918. Elitesoldaten der Monarchie* (Wien: Verlagsbuchhandlung Stöhr, 1998), 32–33.

⁵ Seweryn Elterlein, *Taktyka szturmowa armii austro-węgierskiej i niemieckiej w I wojnie światowej* (1923, reprint Oświęcim: Napoleon V, 2016), 31; *Sammelheft der Vorschriften für den Stellungskrieg*, cz. 3, *Der Nahkampf* (b.m.w.: b.w., 1917).

⁶ Zob. m.in.: Hermann Cron, *Geschichte des Deutschen Heeres im Weltkriege 1914–1918* (Berlin: Siegmund, 1937); Hellmuth Gruss, *Die deutschen Sturmabteilungen im Weltkrieg. Aufbau und Verwendung* (Berlin: Junker u. Dünnhaupt, 1939); Elterlein, *Taktyka*; Henryk Piątkowski, *Zarys historii wojennej 1-go bataljonu strzelców (b. bataljonu szturmowego kapitana Maczka przy 1-ej Dywizji Jazdy)* (Warszawa: WBH, 1931).

⁷ Kenneth Radley, *On the Dangerous Edge: British and Canadian Trench Raiding on the Western Front 1914–1918* (Warwick: Helion and Company), 2018.

⁸ Na temat oddziałów szturmowych zob.: Ricardo Recio Cardona, *Sturmtruppen. WWI German Stormtroopers (1914–1918)* (Madryt: Andrea Press, 2014); Ian Drury, *German Stormtrooper 1914–18* (Oxford: Osprey Publishing, 1995); Elterlein, *Taktyka*; Ortner, *Die K. u. K. Sturmtruppen*; Ortner, *Storm Troops Austro-Hungarian Assault Units and Commandos in the First World War. Tactics, Organisation, Uniforms and Equipment* (Vienna: Militaria Verlag, 2005); Werner Lacoste, *Deutsche Sturmabteilungen 1915–1918* (Aachen: Helios Verlagsges, 2010); Angelo Pirocchi i Velimir Vuksic, *Italian Arditi. Elite Assault Troops 1917–1920* (Oxford: Osprey Publishing, 2004).

⁹ Mateusz Haberek i Krzysztof Pięciak, *Oddziały szturmowe Wojska Polskiego*, Wielka Księga Piechoty Polskiej 1918–1939, t. 65 (Warszawa: Edipresse Polska, 2021).

¹⁰ Zdzisław Jagiełło, *Piechota Wojska Polskiego 1918–1939* (Warszawa: Bellona, 2005), 27; Janusz Odziemkowski, *Leksykon wojny polsko-rosyjskiej 1919–1920* (Warszawa: Rytm, 2004),

w tych formacjach podczas I wojny światowej nie były dotychczas szerzej omawiane. Nie analizowano również kwestii związanych z recepcją ich doświadczeń, ani ich dalszych karier w WP.

Niniejszy tekst stanowi próbę wypełnienia tej luki poprzez zarysowanie zagadnień związanych ze służbą Polaków-oficerów w austro-węgierskich oddziałach szturmowych oraz zrekonstruowanie procesu recepcji doświadczeń tych oficerów w WP i ich wykorzystania przy tworzeniu szkoły wojskowej, gdzie zajmowali się kształceniem oficerów i żołnierzy oddziałów szturmowych. Artykuł przedstawia także proces szkolenia tych formacji, dobór kadry instruktorskiej oraz stawia tezy dotyczące przyczyn rozwiązania krakowskiej Szkoły Szturmowej oraz – szerzej – rezygnacji z tworzenia takich jednostek w WP.

Bazę źródłową artykułu są archiwalia, przede wszystkim z zasobu Centralnego Archiwum Wojskowego Wojskowego Biura Historycznego: materiały personalne oraz akta Inspektoratu Szkół Wojennych Piechoty Ministerstwa Spraw Wojskowych z lat 1918–1920, zawierające materiały dotyczące Szkoły Szturmowej Dowództwa Okręgu Generalnego (dalej: DOG) Kraków, m.in. etaty, oraz dokumenty związane z prowadzonym szkoleniem. W odniesieniu do wydarzeń I wojny światowej materiały z zasobu *Österreichisches Staatsarchiv – Kriegsarchiv* wykorzystano do zarysowania dziejów poszczególnych galicyjskich regimentów wzmiankowanych w tekście, a także do przybliżenia procesu szkolenia formacji szturmowych w c. i k. Armii. Analizowano również dokumentację zdeponowaną w Archiwum Narodowym w Krakowie, gdzie znalazła się bogata spuścizna po Janie Stecu, jednym z oficerów tych oddziałów oraz instruktorze krakowskiej Szkoły Szturmowej, zawierająca m.in. jego dokumenty wojskowe od lat młodości aż po II wojnę światową, w tym sporządzone w 1919 r. plany wyszkolenia, materiały z austriackiej szkoły oficerskiej, zapiski, życiorysy itd. Charakter uzupełniający miała kwerenda w innych archiwach oraz epokowej prasie.

Polacy – oficerowie oddziałów szturmowych c. i k. Armii

Ocenia się, że w latach 1914–1918 do c. i k. Armii zmobilizowano, według różnych szacunków, między 640 a 700 tys. osób narodowości polskiej.

195–196; Odziemkowski, *Piechota polska w wojnie z Rosją bolszewicką w latach 1919–1920* (Warszawa: Wyd. UKSW, 2010), 36, 67, 132, 311–312, 318. W formie publicystycznej zob.: Piotr Korczyński, „Sturmtruppen – komandosi wielkiej wojny”, *Polska Zbrojna Historia*, dostęp październik 1, 2018, <https://www.polska-zbrojna.pl/Mobile/ArticleShow/26427>; Pięciak, „Szturmowcy Wielkiej Wojny”, *Dziennik Polski*, luty 10, 2022, 4; Pięciak, „«Specjalsi» roku 1919”, *Tygodnik Powszechny*, marzec 12, 2023, 52–55; Marek Sobski, „Arditi – włoskie elitarnie oddziały szturmowe Wielkiej Wojny”, *Technika Wojskowa Historia*, listopad–grudzień 2021, 16–29.

Część z nich zwolniono, m.in. ze względu na stan zdrowia, część skierowano do pracy w przemyśle, tak iż liczba wcielonych do armii oscylowała wokół 640 tys. Około 65 tys. z nich poległo. Podanie pełnej liczby oficerów narodowości polskiej nie jest możliwe ze względu na brak odpowiednich danych; najbliższe okresowi wojny informacje pochodzą z 1911 r.: wg kryterium językowego odnotowano wówczas 827 (w tym 467 służących czynnie) polskich oficerów, co stanowiło 2,9% korpusu oficerskiego. W 1915 r. narodowość polską deklarowało 2,7% oficerów zawodowych oraz 3,3% oficerów rezerwy¹¹. Terytorialny charakter poboru do c. i k. Armii sprawiał, że największy odsetek Polaków służył w jednostkach formowanych w Galicji Zachodniej. Z galicyjskimi pułkami wiązały się także najczęściej losy oficerów-Polaków.

Za jeden z najbardziej „polskich” pułków c. i k. Armii uchodzi 13 Pułk Piechoty (dalej: pp): w 1914 r. 82%, natomiast w 1918 r. 84% jego składu osobowego stanowili Polacy, zwyczajowo nazywani „Krakowskie dzieci” i „Staszki”. W pierwszych miesiącach 1917 r. stacjonował w rejonie Nadwornej i Kołomyi¹². W pierwszej połowie 1917 r. zorganizowano w nim kompanię szturmową, którą wiosną 1917 r. wizytował cesarz Karol I¹³. Dowodził nią wówczas ppor. rez. (*Leutnant der Reserve*) Eliasz Adler¹⁴. W kompanii

¹¹ Rozważając liczebność udziału Polaków w korpusie oficerskim, należy zwrócić uwagę na posługiwanie się kryterium językowym do określania narodowości, co sprawia, że cytowane wskaźniki należy traktować dość ostrożnie. Szerzej na ten temat István Deák, *Der k.(u.)k. Offizier. 1848–1918* (Wien: Böhlau, 1995), 218–224. Szczegółowo na temat polskich oficerów zob.: Michał Baczkowski, „Ilu Polaków walczyło w armii austro-węgierskiej podczas I wojny światowej”, w *Mało znana wielka wojna. Studia i szkice z dziejów I wojny światowej*, red. Aleksander Smoliński (Oświęcim: Stara Szuflada, 2014), 62–77; Baczkowski, *Pod czarno-żółtymi sztandarami. Galicja i jej mieszkańcy wobec austro-węgierskich struktur militarnych 1868–1914* (Kraków: Historia Jagiellonica, 2003), 60–63; Jan Rydel, *W służbie Cesarza i Króla. Generałowie i admirałowie narodowości polskiej w siłach zbrojnych Austro-Węgier w latach 1868–1918* (Kraków: Księgarnia Akademicka, 2001), 153–175.

¹² AT-OeStA/KA, FA NFA, Gefechtsberichte und Umsturzberrichte 1914–1918 (dalej: Gefechtsberichte), Kt 106, 9-14. Inf. Rgmt., Schilderungen über die Tätigkeit des Rgtes, b.m., 23 IV 1917 r., b.p.; Kt 19, 4. Inf. Trp. Div., Op. Nr 4323, Bericht über Kampfhandlungen seit 6/7 1917, b.m., 16 VIII 1917 r., b.p. Historia 13 pp nie doczekała się dotąd swej monografii. Najobszerniej na ten temat, na podstawie wspomnień żołnierzy regimentu, zob. Łukasz Wrona, „Wielka wojna oczami żołnierzy 13 pułku piechoty”, w *Szarża pod Rokitną 1915. Wybór materiałów z konferencji naukowej II Skawińskie Spotkania z Historią „Szarża pod Rokitną (1915), Skawina-Radziszów 14 sierpnia 2017 r.*, red. Anna Witalis-Zdrzenicka (Skawina: Galicyjskie Towarzystwo Historyczne, 2017), 25–38.

¹³ „Cesarz Karol u «krakowskich dzieci»”, *Nowości Ilustrowane*, czerwiec 2, 1917, nr 22, 1–3; „Z frontów bojowych”, *Nowości Ilustrowane*, czerwiec 9, 1917, nr 23, 3–4.

¹⁴ Eliasz Adler (ur. 5 I 1891 w Skawinie – zm. 10 X 1942) – syn Jakuba. Student prawa UJ, dr praw (1918). Podczas I wojny światowej oficer armii austro-węgierskiej, od 1918 r. w WP. Kontynuował aplikację w krakowskiej kancelarii adwokackiej, powołany ponownie w 1920 r., w 1921 r. w stopniu kpt. przeniesiony do rezerwy. W 1924 r. zmienił imię na Aleksander.

szturmowej służyli wówczas także chor. rez. (*Fähnrich*) Jan Szewczyk¹⁵ i ppor. rez. Kazimierz Kostuch¹⁶. W pułkowej „szturmówce” służyli także ppor. rez. Antoni Hyży¹⁷ oraz ppor. rez. Otmar Schreyer, który został przydzielony do 5 batalionu szturmowego¹⁸ jako instruktor¹⁹. Równolegle

Pracował jako adwokat w Krakowie, działał w Stronnictwie Demokratycznym. Wiceprezes, od 1937 r. prezes krakowskiego oddziału Związku Żydów Uczestników Walk o Niepodległość Polski. Odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi. W 1941 r. aresztowany przez Niemców, osadzony w więzieniu policyjnym Montelupich. Zamordowany w obozie koncentracyjnym Auschwitz (nr więźnia 13694). Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego (dalej: CAW-WBH), Akta Personalne i Odznaczeniowe (dalej: AP), I.481.A.703, Adler Aleksander; „Z frontów bojowych”; „Podniosła manifestacja ku czci Żołnierza-Żyda”, *Gazeta Gminna. Organ urzędowy Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Krakowie*, listopad 25, 1937, 6–10; „Aleksander Adler”, Archiwum ofiar terroru nazistowskiego i komunistycznego w Krakowie 1939–1956, dostęp wrzesień 25, 2023, <http://krakowianie1939-56.mhk.pl/pl/archiwum,1,aleksander-adler,99.htm>; „Informacja o więźniach”, <https://www.auschwitz.org/muzeum/informacja-o-wiezniach/>, dostęp wrzesień 11, 2023.

¹⁵ Prawdopodobnie tożsamy z Janem Szewczykiem (ur. 1896 w Brzeziu pow. krakowski – zm.?) – ppor. rez. ze starszeństwem z 1 I 1917 r., odnotowany w 1919 r. jako porucznik 13 pp, komendant pow. Chrzanów, który otrzymał pochwałę DOG Kraków za skuteczne zwalczanie bandytyzmu, rozbijanie ludności i gorliwe pełnienie służby bezpieczeństwa. CAW-WBH, Dowództwo Okręgu Korpusu V (Dowództwo Okręgu Generalnego Kraków) (dalej: DOK V/DOG Kraków), 3251/2019/213, Rozkaz DOG Kraków nr 24, Kraków, 4 III 1919 r., b.p.

¹⁶ Kazimierz Kostuch (ur. 5 VII 1896 w Nieszkowicach małych pow. Bochnia – zm.?) – uczeń seminarium nauczycielskiego. W 1914 r. zgłosił się do 1 pp Legionów Polskich (dalej: LP). Zwolniony z przyczyn zdrowotnych. Od 1915 r. w armii austro-węgierskiej w 13 pp. Komendant plutonu w *Jagdkommando*, po kursie w 5 batalionie szturmowym objął dowództwo plutonu i następnie kompanii szturmowej w 13 pp i 113 pp, wiosną 1918 r. komendant kursu szturmowego 10 Brygady Piechoty. Walczył na froncie włoskim i rumuńskim. Z przyczyn politycznych w październiku 1918 r. przeniesiony do 63 pp. Od listopada 1918 r. w WP jako zastępca komendanta powiatowego żandarmerii w Łańcucie, komendant powiatowy żandarmerii w Wadowicach, Mielcu i Ropczycach. Po utworzeniu Policji Państwowej przeszedł do służby w PP; CAW-WBH, AP, 5540, Kostuch Kazimierz.

¹⁷ Antoni Józef Hyży (ur. 14 III 1893 w Winiarach pow. Wieliczka – zm.?) – syn Józefa i Katarzyny z d. Machna. Absolwent Gimnazjum im. Jana III Sobieskiego, gdzie zdał maturę. Od 1915 r. w armii austro-węgierskiej, w 13 pp na froncie w Galicji i we Włoszech. W listopadzie 1918 r. zgłosił się do WP i pełnił służbę w 8 (13) pp. Wyróżnił się jako dowódca 6 kompanii 13 pp w walkach pod Ossowem w sierpniu 1920 r., za które został odznaczony Orderem *Virtuti Militari* (dalej: VM). W okresie międzywojennym pełnił służbę zawodową w WP. CAW-WBH, VM, I.482.70-6267, Hyży Antoni Józef; *Ranglisten des Kaiserlichen und Königlichen Heeres 1918* (Wien: K.K. Hof- und Staatsdruckerei, 1918), 484.

¹⁸ Poszczególne bataliony szturmowe nosiły numery macierzystych dywizji. W armii austro-węgierskiej numery samodzielnych batalionów, w tym także szturmowych, konsekwentnie zapisywano cyframi arabskimi.

¹⁹ Otmar Wilibad Schreyer (ur. 15 VIII 1897 w Bochni – zm. 31 III 1943) – syn Albina (profesora Gimnazjum św. Jacka), absolwent tegoż Gimnazjum, student UJ, ppor. rez. ze starszeństwem z 1 XII 1917 r. W 1918 r. zaangażowany w niepodległościową konspirację

ze sformowaniem w regimencie kompanii szturmowej, istniało wciąż pułkowe *Jagdkommando*. Na jego czele stał wówczas Polak, ppor. Stanisław Jachieć²⁰, który objął dowództwo oddziału po odbyciu kursu szturmowego przy Cesarsko-Niemieckiej Armii Południowej.

Wspomnianego Kostucha można uznać za jednego z bardziej doświadczonych oficerów oddziałów szturmowych, bowiem jako podporucznik dowodził kolejno plutonem w pułkowym *Jagdkommando* i kompanii szturmowej, następnie w połowie września 1917 r. objął jej dowództwo. Po utworzeniu 113 pp w kwietniu 1918 r. na bazie 13 pp (85% żołnierzy regimentu to Polacy), objął dowództwo kompanii szturmowej, pełniąc je od marca do sierpnia 1918 r. na froncie włoskim i kierując w tym czasie kursem szturmowym w 10 Brygadzie Piechoty²¹.

Fot. 1. Oficerowie kompanii szturmowej c. i k. 13 pp, pierwsza połowa 1917 r. Od lewej stoją: dowódca kompanii ppor. Eliaz Adler, ppor. Kazimierz Kostuch, ppor. Anton Soukup, chor. Jan Szewczyk

Źródło: „Nowości Ilustrowane”, czerwiec 9, 1917.

skupioną wokół płk. Bolesława Roi. Od 1918 r. w WP, w 8 pp, batalionie akademickim, dowódca kompanii szturmowej i strzeleckiej 20 ppZK. W okresie międzywojennym pracował jako prawnik i sędzia grodzki. Aresztowany przez Niemców, w styczniu 1943 r. osadzony w obozie koncentracyjnym Auschwitz (nr obozowy 96224), gdzie zginął; CAW-WBH, AP, 11867, Schreyer Otmar; Wojskowe Biuro Historyczne (dalej: WBH), I.341.1.237, Zestawienia historii organizacji piechoty 1918–1921, Tabela „dowództwo pułku”, Kraków, 19 I 1922 r., b.p.; Mieczysław Barcik et al., *Corpus Studiosorum Universitatis Iagellonicae 1850/51–1917/18*, t. 3, S-Ś, red. Krzysztof Stopka (Kraków: Historia Iagellonica, 2014), 86; Janusz Tadeusz Nowak, *Wieża Wolności 1918. W 90. rocznicę wyzwolenia Krakowa* (Kraków: Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, 2008), 27; *Ranglisten des Kaiserlichen*, 367; „Informacja o więźniach,” Auschwitz.org.

²⁰ Stanisław Jachieć (ur. 27 IX 1895 w Krakowie – zm. 10 XI 1919) – od 1914 r. w armii austro-węgierskiej w 13 pp. Walczył na froncie rosyjskim i włoskim jako dowódca plutonu, kompanii, *Jagdkommando* i batalionu. Odbył kursy artyleryjski i szturmowy. Od listopada 1918 r. w WP jako dowódca kompanii strzeleckiej, następnie szturmowej w 8 pp, walczył na froncie śląskim, następnie objął kompanię instrukcyjną Szkoły Szturmowej w Krakowie. Powrócił do 13 pp, gdzie dowodził 12 kompanią, na czele której poległ w starciu z bolszewikami pod miejscowością Lepel na Białorusi; CAW-WBH, AP, 929, Jachieć Stanisław, Karta ewidencyjna [1919 r.]; Hauptgrundbuchblatt [1917 r.]; *Ranglisten des Kaiserlichen*, 482.

²¹ CAW-WBH, AP, 5540, Kostuch Kazimierz, Karta kwalifikacyjna dla komisji weryfikacyjnej, 1919; Karta ewidencyjna [1920 r.]. W armii austro-węgierskiej numery brygad zapisywano cyframi arabskimi.

Stosunkowo liczną grupę stanowili oficerowie 12 Dywizji Piechoty (dalej: DP), składającej się z pułków w znacznej części złożonych z Polaków. W przededniu dwunastej bitwy nad Isonzo w jej skład wchodziły: nowosądecki 20 pp, wadowicki 56 pp, cieszyński 100 pp i morawski 3 pp; w 1918 r. odsetek Polaków wynosił w nich odpowiednio 81%, 81%, 38% i 1%. Można założyć w pewnym przybliżeniu, że proporcje składu narodowościowego batalionu szturmowego były zbliżone do tych w pułkach piechoty²². W oddziałach szturmowych dywizji służyło grono oficerów-Polaków, pełniących funkcje dowódców plutonów i kompanii. Jednym z nich był chor./ppor. Stefan Kuziel²³, który oddziałami szturmowymi w 20 pp dowodził od listopada 1917 r. Podczas walk w Italii działał w organizacji konspiracyjnej „Wolność”²⁴ założonej przez Polaków – oficerów 20 pp. Jak pisano we wniosku o odznaczenie Krzyżem Niepodległości, „W czasie ofensywy austriackiej nad rzeką Piave (front włoski) w czerwcu 1918 r. [...] dowodził dwiema kompaniami. Celowo hamował akcję zaczepną, nie wykorzystując rezerw – starał się oszczędzać żołnierzy polskich, unikając potyczek z nieprzyjacielem. Po ofensywie czerwcowej jako dowódca samodzielnej kompanii szturmowej 20 p.p. złożonej z Polaków prowadził nadal pracę uświadamiającą przygotowując ich do akcji na czas przewrotu

²² Jan Błachnio, „12 «Krakowska» Dywizja Piechoty w przełamaniu pod Caporetto. Przyczynki do dwunastej bitwy nad Isonzo”, w *Przełomowe momenty wojen w świetle faktów i tradycji. Z dziejów wojskowości polskiej i powszechnej*, red. Andrzej Niewiński (Oświęcim: Napoleon V, 2021), 172–173.

²³ Stefan Kuziel (ur. 16 IV 1897 w Zaborowie k. Rzeszowa – zm. 1940) – syn Jana i Zofii z d. Gąsior. Absolwent Gimnazjum św. Anny w Krakowie. W 1915 r. powołany do armii austro-węgierskiej, przydzielony do 20 pp. W listopadzie 1918 r., po przewrocie dokonanym w pułku, objął dowództwo kompanii. Powrócił do Polski na czele 150 uzbrojonych żołnierzy wraz z taborem i kasą. Służył w 1 Pułku Strzelców Podhalańskich (dalej: pspodh) jako adiutant pułku. W latach 1924–1925 r. służył w Wojskowym Sądzie Rejonowym w Bielsku. Doktor praw (1929). Po przejściu do rezerwy w 1931 r. pracował jako adwokat w Krakowie i Starym Sączu. Zmobilizowany w 1939 r. do 1 pspodh, dostał się do niewoli sowieckiej, zamordowany w Katyniu; CAW-WBH, AP, 23692+9910, Stefan Kuziel, Karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej, 1919; Karta kwalifikacyjna [1921 r.]; Adrian Cieślak, „Stefan Kuziel (1897–1940)”, *HistoriaDobrej.pl*, dostęp wrzesień 22, 2023, www.historiadobrej.pl/stefan-kuziel-1897-1940/; Jerzy Giza, „Organizacja «Wolność» w 20. Galicyjskim Pułku Piechoty”, *Almanach Sądecki* 1 (22) (1998): 36; Giza, „Losy członków organizacji «Wolność» w Wojsku Polskim – R. 1928”, *Almanach Sądecki* 4 (41) (2002): 41; Stanisław Korusiewicz, *Apel podhalański. Słownik biograficzny żołnierzy zmobilizowanych przez 1 Pułk Strzelców Podhalańskich w sierpniu i wrześniu 1939 r.* (Nowy Sącz: Polskie Towarzystwo Historyczne, 2018), 364.

²⁴ Organizacja konspiracyjna „Wolność” powstała jesienią 1916 r. z inicjatywy Polaków służących w nowosądeckim 20 pp. Najważniejszym osiągnięciem jej członków było dokonanie udanych przewrotów wojskowych w Tarnowie i Nowym Sączu oraz przejście dowództwa nad 20 pp na froncie włoskim i doprowadzenie żołnierzy-Polaków, wraz z uzbrojeniem i ekwipunkiem, ze Słowenii do Nowego Sącza; Giza, *Organizacja Wolność 1918* (Kraków: Wyd. Jerzy Giza, 2011).

w armii austriackiej²⁵. Z kolei w wadowickim 56 pp służył ppor. Stanisław Brutanek²⁶, pełniący funkcję dowódcy plutonu i zastępcy dowódcy kompanii szturmowej wadowickiego regimentu.

Poza strukturami 12 DP znalazł się, będący jej częścią na początku konfliktu, tarnowski 57 pp (w 1918 r. 87% jego składu osobowego stanowili Polacy), którego bataliony walczyły na froncie włoskim; ich podporządkowanie brygadam i dywizjom wielokrotnie się zmieniało²⁷. W kontekście działań oddziałów szturmowych należy wspomnieć w szczególności walki o Monte Ortigara na płaskowyżu Asiago w czerwcu 1917 r., w których te jednostki odznaczyły się, zajmując szczyt kosztem dotkliwych strat, oraz walki w rejonie górującego nad Gorycją szczytu Monte San Gabriele, o które toczyły się zażarte walki w sierpniu tego roku²⁸.

Fot. 2. ppor. Stefan Kuziel, dowódca kompanii szturmowej nowosądeckiego c. i k. 20 pp. Na nakryciu głowy (*Schirmlose Kappe*) poniżej oficerskiej kokardy widoczna odznaka oddziałów szturmowych
Źródło: zbiory Muzeum Katyńskiego.

²⁵ Cyt. za: Stanisław Mikke, „Adwokaci – Ofiary Katynia”, *Palestra* 4 (2000): 45.

²⁶ Stanisław Brutanek (ur. 8 X 1896 w Łętowni pow. Myślenice – zm. 1981) – syn Stanisława i Anny z d. Kołodziejczyk. W młodości działał w harcerstwie oraz prowadził drużynę „Strzelca” w Myślenicach. W armii austro-węgierskiej służył w 56 pp oraz 100 pp, walczył na froncie rosyjskim i włoskim. Od listopada 1918 r. w WP, dowodził oddziałem żandarmerii zabezpieczającym porządek publiczny w rejonie Jordanowa, następnie obsadzał granicę na Orawie. Do WP przyjęty w stopniu podporucznika, zaliczeniem do I Rezerwy Armii, z powołaniem do służby czynnej na czas wojny i przydzielony do 12 pp. Pochowany w Łętowni; Archiwum Muzeum Krakowa, Relacje, R.1672, Stanisław Brutanek, Ze wspomnień. Styczeń, luty 1919 r., 2; Dziennik Rozkazów Wojskowych (dalej: Dz. Roz. Wojsk.) 1919, nr 78; *Ranglisten des Kaiserlichen*, 640.

²⁷ Jest to jeden z niewielu galicyjskich pułków, których dzieje zostały szczegółowo opisane, zob.: Wacław Szczepanik, *Cesarskie dzieci z Tarnowa. 57 galicyjski pułk piechoty w latach 1894–1918* (Kraków: Księgarnia Akademicka, 2011), 49–76.

²⁸ Podczas walk w rejonie Monte San Gabriele plutonem szturmowym III batalionu 57 pp miał dowodzić Polak, porucznik nazwiskiem Żmucki – być może tożsamy z wymienionym w *Ranglisten* chorążym Franzem (Franciszkiem) Żmudą; Archiwum Instytutu Pamięci

W tarnowskim pułku służyło kilku oficerów, którzy w latach 1918–1920 dowodzili oddziałami szturmowymi w WP: Marceli Antoni Bernacki (w 1920 r. dowódca batalionu szturmowego 6 DP)²⁹, Stanisław Kempski (kolejny po ppor. Bernackim dowódca batalionu szturmowego)³⁰, Wilhelm Jan Fedorko (dowódca kompanii CKM w batalionie szturmowym 6 DP)³¹, Tadeusz Muszyński (w 1919 r. dowódca kompanii szturmowej 16 pp)³².

Kompanie i bataliony szturmowe formowano także w pułkach i dywizjach *Landwehry* – Obrony Krajowej (dalej: DPOK; w 1917 r. przemianowano je na dywizje strzelców). W 46 Dywizji Strzelców³³, jako jednej z pierwszych, przeszkolono już w lutym 1917 r. po 1–2 oficerów na batalion i po dwa patrole szturmowe na kompanię strzelecką. To właśnie złożony w lutym 1917 r. meldunek z tej dywizji stał się jednym z głosów w rozważaniach nad koncepcją dalszego szkolenia oddziałów szturmowych: w ramach ćwiczeń, które miały zostać zakończone do końca kwietnia, proponowano utworzenie pułkowych kompanii szturmowych, składających się z tyłu plutonów szturmowych, ile batalionów liczył dany regiment. Do przełomu kwietnia i maja 1917 r. sformowano nawet więcej kompanii, niż pierwot-

Narodowej w Krakowie (dalej: AIPN Kr), Kolekcja: Eugeniusz Batko, 788/1, Antoni Macheta, Pamiętnik nr 1 za czas od 10 do 19 lat życia, b.m., b.d., b.p.; Szczepanik, *Cesarskie dzieci*, 62–63; *Ranglisten des Kaiserlichen*, 644; na temat walk o szczyt Ortigara zob. Adolf Sloninka von Hodolow, *Die Kämpfe um die Ortigara-Lepozzestellung im Juni 1917 unter besonderer Berücksichtigung des entscheidenden Schützenangriffes der Kaiserschützen am 25 Juni 1917* (Innsbruck: Gesselschaftstelle des Offiziersbundes der Kaiserschützen in Hall in Tirol, 1927).

²⁹ Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce, Referat Personalny GISZ – sprawy osobiste oficerów, 701/1/121, Zestawienie przebiegu służby i kwalifikacji oficerów, Warszawa, 30 VI 1921 r., 15; CAW-WBH, VM, I.482.62-5200, Kempski Stanisław; Kolekcja akt żołnierzy zarejestrowanych w Rejonowych Komendach Uzupełnień (dalej: kol. RKU), II.56.12449, Kempski Stanisław, Arkusz ewidencji personalnej, b.d. [1947 r.], 2–3; Życiorys, 4–14.

³⁰ CAW-WBH, VM, I.482.62-5198, Bernacki Marceli Antoni.

³¹ CAW-WBH, kol. RKU, II.56.4487, Fedorko Wilhelm Jan. Wyjątkiem w gronie oficerów wywodzących się z c. i k. Armii służących w batalionie szturmowym 6 DP był ppor. Stanisław Ruśkiewicz, dowódca plutonu LKM w kompanii CKM tego batalionu, odnotowany także jako dowódca kompanii złożonej z żołnierzy 20 pp w tymże batalionie. Oficer ten wywodził się z armii carskiej; CAW-WBH, VM, I.482.62-11740, Ruśkiewicz Stanisław; Haberek i Pięciak, *Wielka księga*, 72.

³² CAW-WBH, AP, 7608, Muszyński Tadeusz.

³³ Latem 1917 r. w skład dywizji wchodziły: 91 Brygada Strzelców z 15, 16 i 32 Pułkami Strzelców (dalej: ps) oraz 92 Brygady Strzelców z 13 i 31 ps oraz 13 pp *Landsturmu*. Wśród nich 16 ps był określany jako „polski”, 31 ps jako czesko-polsko-niemiecki, a 32 ps jako polsko-rusiński; AT-OeStA/KA, Manuskripte (MS) 1400-, Manuskripte zur Geschichte des 1. Weltkrieges (Wk) 1914, MS-1WK/Allgemein Nr 113, Nationalität der Truppenkörper K.K. Landwehr, b.m., [1917 r.], b.p.; Edmund Glaise von Horstenau, *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914–1918*, t. 6, *Das Kriegsjahr 1917* (Wien: Verlag der Militärwissenschaftliche Mitteilungen, 1936), zał. 13, 19.

nie zakładano, gdyż dywizyjny batalion szturmowy – jego dowództwo objął kpt. (*Hauptmann*) Ferdinand Goll z 32 Pułku Strzelców – liczył aż sześć kompanii szturmowych³⁴. W jego skład wchodziła kompania szturmowa nowosądeckiego 32 Pułku Strzelców, w której składzie walczył ppor. Bronisław Feliks Łoziński³⁵. Podczas służby w c. i k. Armii pełnił on także funkcję dowódcy kompanii w szkole szturmowej.

Znacznie szcześniejsze dane – z uwagi na skromniejszy zasób zachowanych archiwaliów oraz liczbę opracowań poświęconych tym jednostkom – dotyczą oficerów służących w formowanych na terenie przemyskiego X Korpusu 2 DP, 24 DP i 45 DPOK/Strzelców. Wśród oficerów oddziałów szturmowych tych jednostek odnotowano ppor. rez. Ottona Grudzińskiego³⁶, służącego w rzeszowskim 40 pp (w 1918 r. 78% jego żołnierzy było Polakami).

Oficerowie Polacy pełnili służbę także w jednostkach formowanych w Galicji Wschodniej i na Bukowinie, zdominowanych przez żołnierzy narodowości ukraińskiej i rumuńskiej. W oddziale szturmowym służył ppor. rez. Feliks Serbeński³⁷ z 36 Pułku Strzelców³⁸. Po latach, relacjonował walki

³⁴ Ortner, *Die K. u. K. Sturmtruppen*, 25–26; August Urbański von Ostrymiecz, *Die Geschichte, der k. k. 46. Schützendivision* (Berlin: Bernard & Graefe, 1942), 338.

³⁵ Bronisław Feliks Łoziński (ur. 2 VI 1895 w Zarzeczcu pow. Jarosław – zm.?) – uczył się w szkołach we Lwowie, Chyrowie i Jarosławiu. W 1914 r. zdał maturę we Lwowie. W tr. został powołany do armii austro-węgierskiej, przydzielony do 32 pp Obrony Krajowej, walczył na froncie w Galicji oraz Italii. Działał w organizacji konspiracyjnej „Wolność”. W 1918 r. skierowany do batalionu zapasowego 32 ps, gdzie uczestniczył w przygotowaniach i akcji przejęcia władzy z rąk austriackich. W okresie międzywojennym oficer zawodowy WP; CAW-WBH, VM, I.482.48-3837, Łoziński Bronisław Feliks; Giza, *Losy członków*, 42; Artur Ochał, *Słownik oficerów i chorążych Korpusu Ochrony Pogranicza w Suwałkach (1929–1939)* (Suwałki: Augustowsko-Suwałskie Towarzystwo Naukowe, 2009), 81.

³⁶ Otto Grudziński (ur. 20 IX 1897 – zm.?) – podczas I wojny światowej ppor. w 40 pp. W 1919 r. w I batalionie strzelców krakowskich, następnie 20 ppZK. W 1921 r. w stopniu por. służył w 70 pp; CAW-WBH, WBH, I.341.1.237, tabela „1. baon strzelców”, Kraków, 19 I 1922 r., b.p.; CAW-WBH, DOK V/DOG Kraków, 3251/2019/213, Rozkaz DOG Kraków nr 24, Kraków, 4 III 1919 r., b.p.; *Ranglisten des Kaiserlichen*, 373, 580.

³⁷ Feliks Serbeński (ur. 31 XI 1897 – zm. 11 XII 1985) – syn Mieczysława i Franciszki. W 1914 r. wstąpił do Legionu Wschodniego. Po jego rozwiązaniu wcielony do armii austro-węgierskiej. W 1918 r. skierowany na studia medyczne do Lwowa. Zaprzysiężony do POW. Brał udział w walkach o Lwów. Odznaczony Orderem VM. W okresie międzywojennym oficer WP w piechocie, następnie oficer audytor. Doktor praw. Podczas II wojny światowej w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie, pozostał na emigracji. Zmarł w Londynie. Feliks Serbeński, „Na I odcinku obrony Lwowa”, w *Obrona Lwowa 1–22 listopada 1918. Relacje uczestników*, t. 2 (Lwów: Nakładem Towarzystwa, 1936); Henryk Smotrecki, *Zarys historii wojennej 39-go pułku strzelców lwowskich* (Warszawa: WBH, 1929); *Ranglisten der K. K. Landwehr und der K. K. Gendarmerie 1918* (Wien: K.K. Hof- und Staatsdruckerei, 1918), 145, 362.

³⁸ Pułk brał rekruta z okręgu uzupełnień Kołomyja. W 1918 r. 71% jego składu osobowego stanowili Ukraińcy, natomiast 20% Polacy; Richard Plaschka, Horst Haselsteiner i Arnold

o Lwów: „Po włoskim froncie, gdzie przez dwa lata «kosztowałem» wojny, ostatnio w bataljonie szturmowym, wydawała mi się dzisiejsza potyczka jakąś niewinną zabawką, w czasie której ludzie giną jakby «przypadkowo»»³⁹. Z kolei w 27 batalionie strzelców służył kpt. Włodzimierz Krynicki⁴⁰. Wprawdzie nie należał do oddziału szturmowego, ale miał doświadczenie wyniesione z kursu w tym zakresie, które wykorzystał podczas organizowania oddziałów szturmowych w WP (szerzej na ten temat dalej).

Oficerowie Polacy służyli także w jednostkach c. k. pospolitego ruszenia (*Landsturm*), m.in. w 106 DP *Landsturmu*. W 1918 r. składała się ona z żołnierzy czeskich, polskich i – najmniej licznych – niemieckich⁴¹. W teje dywizji pełnił służbę por. Seweryn Elterlein⁴², który w 1917 r. został przeniesiony z 13 pp do 106 batalionu szturmowego, gdzie objął dowództwo kompanii szturmowej walczącej na froncie włoskim. Na jej czele uczestniczył w walkach między Asiago i Brentą. Po odtworzeniu dywizji i batalionu

Supan, *Innere Front. Militärassistentz, Widerstand und Umsturz in der Donaumonarchie 1918*, t. 2 (München–Wien: Verlag für Geschichte und Politik, 1974), 347.

³⁹ Serbeński, „Na I odcinku”, 500.

⁴⁰ Włodzimierz Krynicki (ur. 15 II 1885 w Stryju – zm. 8 V 1972) – po ukończeniu w 1904 r. szkoły kadeckiej rozpoczął służbę zawodową w armii austro-węgierskiej. Podczas I wojny światowej por./kpt. 27 batalionu strzelców, w którym dowodził plutonem i kompanią, kilkakrotnie obejmując w zastępstwie dowództwo batalionu. Ukończył kursy specjalistyczne karabinów maszynowych, pionierski, szturmowy, wysokogórski, przewodnicki i narciarski. W 1918 r. mianowany dowódcą kompanii zapasowej tzw. kadry batalionu w mieście Čáslav w Czechach. Na czele grupy oficerów i żołnierzy narodowości polskiej z bronią i ekwipunkiem przedostał się do Krakowa, gdzie zameldował się u gen. Roi, który wcielił kadrę zapasową 27 batalionu strzelców do formującego się 8 pp. Służył w tym pułku, następnie objął komendę Szkoły Szturmowej DOG Kraków. Służbę zawodową pełnił do 1929 r. Zmarł w Poznaniu, pochowany na cmentarzu Junikowo; CAW-WBH, AP, 5577, Krynicki Włodzimierz, Vormerkblatt für die Qualifikationsbeschreibung für die Zeit vom 1 X 1917 bis 28 VII 1918; Vormerkblatt für die Qualifikationsbeschreibung für die Zeit vom 26 VII bis 30 XI 1918; Haupt-Grundbuchblatt, [1918 r.]; Karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej, 1919; Pięciak, „Szlak bojowy k.u.k. Feldjägerbataillon Nr. 27 podczas I wojny światowej”, *Folia Historica Cracoviensia* 1 (2024) (w druku).

⁴¹ W skład dywizji wchodziły wówczas: cieszyński 31 pp *Landsturmu*, nowosądecki 32 pp *Landsturmu*, chebski 6 pp *Landsturmu*, 25 pp *Landsturmu* z Brünn, 106 Brygada Artylerii Polowej, 106 batalion szturmowy.

⁴² Seweryn Elterlein (ur. 25 III 1891 w Krakowie – zm. 28 III 1927) – syn Teodora i Marii z d. Kopp-Kadłubowskiej. Od 1912 r. w armii austro-węgierskiej, oficer prowiantowy w dowództwie I Korpusu, następnie w latach 1916–1917 w 13 pp i 106 batalionie szturmowym (1917–1918), walczył na frontach rosyjskim, włoskim i zachodnim. W 1918 r. wstąpił do WP, służył w 8 (13) pp. Odznaczony Orderem VM, Krzyżem Walecznych oraz odznaczeniami austro-węgierskimi (m.in. Orderem Żelaznej Korony III klasy) i niemieckimi (Krzyż Żelazny II klasy). Oficer zawodowy WP, absolwent Wyższej Szkoły Wojennej, mjr SG. Zmarł na atak serca w Grodnie, pochowany na cmentarzu Rakowickim w Krakowie; CAW-WBH, AP, I.481.E.497, Elterlein Seweryn.

szturmowego w pierwszych miesiącach 1918 r. został przerzucony na front zachodni w rejon Verdun. Od 1 lipca 1918 r. do końca wojny dowodził 106 batalionem szturmowym. Oprócz doświadczeń praktycznych dysponował także wiedzą wyniesioną ze specjalistycznych szkoleń: kursów szturmowego i broni specjalnej oraz odbytego na przełomie 1917/1918 r. szkolenia dowódców batalionów szturmowych przy 11 Armii w Levico. Z uwagi na służbę na froncie zachodnim mógł też zapoznać się z taktyką walki stosowaną przez armię niemiecką. Był tym samym najwyższym funkcją i doświadczeniem oficerem austro-węgierskich oddziałów szturmowych służących po 1918 r. w WP⁴³.

W formacjach szturmowych byli także oficerowie kawalerii. Na własną prośbę znalazł się w ich szeregach ppor./por. Kazimierz Dworak⁴⁴, który po ukończeniu w 1917 r. Tereziańskiej Akademii Wojskowej w Wiener Neustadt odbył na przełomie 1917/1918 r. przeszkolenie na kursie szturmowym przy armii niemieckiej. Po krótkim okresie służby w formacjach pieszych (w spieszonym pułku kawalerii oraz 26 pp, obsadzającym wspomniany już masyw Monte Grappa), objął dowodzenie kompanii 56 batalionu szturmowego. Pełnił tę funkcję od 26 marca do 2 listopada 1918 r. (z przerwą między 28 lipca a 2 września, kiedy to był oficerem łącznikowym przy bułgarskiej 2 Armii), na froncie włoskim, m.in. w rejonie Como, gdzie był kontuzjowany⁴⁵, Asiago, Val di Fassa i Trydentu. Praktyka w dowodzeniu kompanią szturmową zapewne wpłynęła pozytywnie na rozległą wiedzę tego oficera, w WP cenionego szczególnie za wszechstronne wojskowe wykształcenie i wybitną inteligencję. Nie wydaje się jednak, by odegrał on jakąś rolę podczas formowania oddziałów szturmowych w WP⁴⁶.

W przeciwieństwie do Dworaka, w formacjach jazdy pozostał, rozmiłowany w kawalerii por. Aleksander Pragłowski. Służył w galicyjskim 4 Pułku

⁴³ Ibid.; Ian Jones, „The Austro-Hungarian Divisions on the Western Front, 1918” (praca licencjacka, The Ohio State University, 2019), 88–89, 122–123.

⁴⁴ Kazimierz Dworak (ur. 7 I 1895 w Krakowie – zm. 3 XI 1954) – oficer armii austro-węgierskiej, od 1918 r. w Armii Polskiej we Włoszech, Błękitnej Armii, WP. Oficer zawodowy kawalerii. W 1939 r. dowodził 24 Pułkiem Ułanów w zmotoryzowanej 10 Brygadzie Kawalerii. W szeregach tejże walczył we Francji w 1940 r., następnie w 1 Dywizji Pancерnej, w 1945 r. zastępca dowódcy I Korpusu Polskiego. Osiadł w Wielkiej Brytanii. Pochowany na cmentarzu w Wandsworth; CAW-WBH, Kolekcja Generałów i Osobistości (dalej: KGiO), I.480.130, Dworak Kazimierz; Jerzy Majka, *Generał Kazimierz Dworak. Współpracownik generała Maczka organizator jednostek pancerno-motorowych* (Rzeszów: Libra PL, 2008).

⁴⁵ Za zasługi w walkach o Como został przedstawiony do odznaczenia Krzyżem Zasługi Wojskowej III klasy z dekoracją wojenną z mieczami.

⁴⁶ CAW-WBH, KGiO, I.480.130, Dworak Kazimierz, Karta ewidencyjna, b.m., [1920 r.], 14–19; Stopień wykształcenia wojskowego por. Dworaka Kazimierza (odpis), b.m., 5 VIII 1920 r., 21; Armia Polska we Włoszech. Rekrutacja, La Mandria di Chivasso, 29 XII 1918 r., 52; Majka, *Generał*, 9–12.

Ułanów (w 1918 r. składał się w 60% z Rusinów i 27% Polaków) w 3 Dywizji Kawalerii. Jak wspomniano, także w jednostkach jazdy – w c. i k. Armii radykalnie spieszonych w 1917 r. – miały zostać sformowane oddziały szturmowe⁴⁷. Po odbyciu kursu szturmowego przy armii niemieckiej wiosną 1917 r. objął dowodzenie 4 szwadronu szturmowego. Składał się on z dwóch plutonów liczących sześć patroli szturmowych po 12 żołnierzy oraz poczty dowódcy i taboru. Na czele jednostki walczył w Karpatach, na Bukowinie i na froncie włoskim w Tyrolu, będąc wielokrotnie odznaczony. Jako dowódca szwadronu szturmowego, mógł rozwijać swoje predyspozycje znakomitego dowódcy taktycznego do szczebla batalionu, wyróżniającego się osobistą odwagą⁴⁸.

Listę – zapewne niepełną – oficerów-Polaków służących w austro-węgierskich formacjach szturmowych zamknąć można postacią najślynniejszą wśród wymienionych. Stanisław Maczek w I wojnie światowej służył w szeregach 3 pp Obrony Krajowej z Grazu, a następnie 2 Pułku Strzelców Krajowych⁴⁹ na frontach rosyjskim i włoskim. Odbył w tym czasie kurs szturmowy przy c. i k. 11 Armii w Levico. Swoje doświadczenia wykorzystał jako dowódca lotnej kompanii szturmowej 4 DP i batalionu szturmowego 1 Dywizji Jazdy⁵⁰.

Na wspomniane wcześniej kursy szturmowe przy armii niemieckiej, a następnie na szkolenia organizowane przez armię austro-węgierską w latach 1916–1917 skierowano także co najmniej kilku oficerów Legionów Polskich⁵¹.

⁴⁷ Ortner, *Storm troops*, 197.

⁴⁸ CAW-WBH, KGiO, I.480.466, Pragłowski Aleksander, Karta ewidencyjna, Brzeżany, 30 VIII 1919 r., 25–46; Daniel Koreś, *Generał brygady Aleksander Radwan-Pragłowski (1895–1974). Studium biograficzne* (Warszawa: Wyd. IPN, 2012), 27–34.

⁴⁹ Niem. k.k. *Landeschützenregiment Bozen No II*, w 1917 r. przemianowany na pułk *Kaiserschützen*. Formalnie Maczek aż do końca wojny był przydzielony do 3 ppOK, natomiast na front trafił już jako aspirant w pułku strzelców krajowych. Nie był to bynajmniej, jak chcą niektórzy biografowie Maczka, 2 Pułk Tyrolskich Strzelców Cesarskich; zob. Sławomir Kułacz, „Uwagi na temat służby Stanisława Maczka w armii austro-węgierskiej”, *Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym* 48, nr 1 (2019): 89–103.

⁵⁰ CAW-WBH, KGiO, I.480.355, Maczek Stanisław, Główna karta ewidencyjna, Grodno, 21 III 1929 r., 9; Karta ewidencyjna, b.m., 1921 r., 13; Lista personalna, b.m., 1919 r., 16–17.

⁵¹ Byli to m.in. kpt. Leopold Lis-Kula z 1 pp LP, por. Bronisław Pieracki (ukończył szkolenie w niemieckiej szkole szturmowej w rejonie Baranowicz w 1917 r.) i por. Zdzisław Maćkowski z 4 pp LP (odbył kurs szturmowy przy pruskiej 3 DP *Landwery* w rejonie Baranowicz jesienią 1916 r.) oraz por. Waław Stachiewicz z 5 pp (absolwent kursu szturmowego przy niemieckiej 22 BP, odbytego 10 listopada – 5 XII 1916 r. rejonie Baranowicz); CAW-WBH, KGiO, I.480.443, Pieracki Bronisław, Karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej, [1919 r.], 17; CAW-WBH, KGiO, I.480.540, Stachiewicz Waław, Główna karta ewidencyjna, Częstochowa, 1 III 1929 r., 16; Karta ewidencyjna, [1921 r.], 37–38; Jarosław Jakubowski, „Generał Bronisław Pieracki 1895–1934” (praca doktorska, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, 2023), 84, mps; Tomasz Sikorski, *Zdzisław Maćkowski* (Warszawa: Wyd. IPN, 2023), 10.

Finalnie jednak oddziały szturmowe w Legionach nie powstały⁵². Ich oficerowie i żołnierze znaleźli się natomiast w jednostkach szturmowych, gdy po kryzysie przysięgowym latem 1917 r., solidaryzując się z internowanymi kolegami, składali wnioski o przeniesienie do Armii Austro-Węgierskiej. Łącznie do jednostek c. i k. Armii wcielono prawie 150 oficerów oraz 3,5 tys. żołnierzy Legionów Polskich⁵³. Większość żołnierzy legionowej piechoty trafiła na front włoski – wielu z nich do 12 DP. W kompanii szturmowej 100 pp znaleźli się kpt. (zdegradowany do sierżanta) Leopold Lis-Kula, który – będąc już wówczas absolwentem kursu szturmowego – objął w listopadzie 1917 r. dowództwo plutonu szturmowego, na czele którego odznaczył się, zdobywając tzw. redutę Cortellazzo – włoską pozycję, górującą nad deltą Piawy. Swe doświadczenia wykorzystywał później, prowadząc szkolenia szturmowe w Polskiej Organizacji Wojskowej⁵⁴. W kompanii szturmowej tego pułku znaleźli się także m.in. legioniści Alojzy Wir-Konas⁵⁵ (także dowodzący plutonem) i Adam Obtulowicz⁵⁶.

⁵² Świadectwem podjęcia działań w celu ich formowania jest, oprócz wspomnianego przeszkolenia legionowych oficerów w taktyce szturmowej, mianowanie 16 VI 1917 r. por. sap. Ignacego Boernerera dowódcą kompanii szturmowej 5 pp LP. Jej tworzenie przerwał jednak kryzys przysięgowy. Janusz Cisek, Ewa Kozłowska i Łukasz Wieczorek, „Boerner Ignacy”, Słownik Legionistów Polskich 1914–1918 (dalej: SLP), dostęp maj 1, 2024, <https://zolnierze-niepodleglosci.pl/%C5%BCo%C5%82nierz/184036/>.

Doświadczenie Leopolda Lisa-Kuli wykorzystano natomiast do prowadzenia ćwiczeń szturmowych w POW w 1918 r.; zob. CAW-WBH, KGiO, I.480.736, Lis-Kula Leopold, Wniosek o odznaczenie Orderem Virtuti Militari, Warszawa, 12 VII 1921 r., 18–19.

⁵³ Według meldunku z września 1917 r. przydział legionistów do armii austro-węgierskiej wyniósł 148 oficerów oraz 3467 żołnierzy. Jednak część z tej liczby tuż przed wyjazdem zrezygnowała i pozostała w szeregach PKP lub zdezerterowała; Jan Snopko, „Legioniści polscy na froncie włoskim w latach 1917–1918”, *Przegląd Historyczno-Wojskowy* 12 (63), nr 1 (234) (2011): 9–10.

⁵⁴ Ibid., 7–13; CAW-WBH, KGiO, I.480.736, Leopold Lis-Kula, Odpis wniosku na Order Virtuti Militari V klasy, 7–9; Franciszek Demel i Wacław Lipiński, *Pułkownik Leopold Lis-Kula* (Warszawa: Nakładem Komitetu Budowy Pomnika Pułkownika Lisa-Kuli, 1932), 208–210; No 3. *Oddziały Szturmowe* (b.m.w.: b.w., b.r.w.).

⁵⁵ Alojzy Wir-Konas (ur. 13 V 1894 w Makowie, ob. Maków Podhalański – zm. kwiecień 1940) – syn Antoniego i Wiktorii z d. Płaszczak. Student UJ, członek Związku Strzeleckiego. Od 1914 r. w LP, w 1915 r. mianowany kapitanem. Po kryzysie przysięgowym w armii austro-węgierskiej zdegradowany do sierżanta, od 17 IX 1917 r. do 9 VIII 1918 r. dowodził plutonem piechoty, następnie plutonem CKM w 100 pp oraz 46 pp honweudu. Jednocześnie należał do organizacji konspiracyjnej „Wolność”. Od 1918 r. w WP, oficer zawodowy. We wrześniu 1939 r. w stopniu płk. dowodził 38 DPRez. Ranny podczas działań wojennych, wzięty do niewoli sowieckiej, zamordowany przez NKWD w Charkowie; zob. CAW-WBH, KGiO, I.480.817, Wir-Konas Alojzy.

⁵⁶ Adam Obtulowicz (ur. 5 VII 1897 w Dukli – zm. 1941) – syn Adama i Karoliny z d. Blech. Żołnierz LP, po kryzysie przysięgowym wcielony do 100 pp. Od listopada 1918 r. w WP, oficer zawodowy WP oraz KOP. Podczas II wojny światowej działał w konspiracji. Zginął z rąk Sowietów; CAW-WBH, VM, I.482.104-10748, Obtulowicz Adam.

Dołączył do nich internowany podczas próby przejścia frontu pod Rarańczą chor. Włodzimierz Krogulski⁵⁷, absolwent kursu szturmowego w 2 pp Polskiego Korpusu Posiłkowego (dalej: PKP). W kompanii szturmowej 20 pp znalazł się Stanisław Kozicki⁵⁸, który do „szturmówki” zgłosił się na ochotnika i od listopada 1917 do marca 1918 r. dowodził plutonem szturmowym.

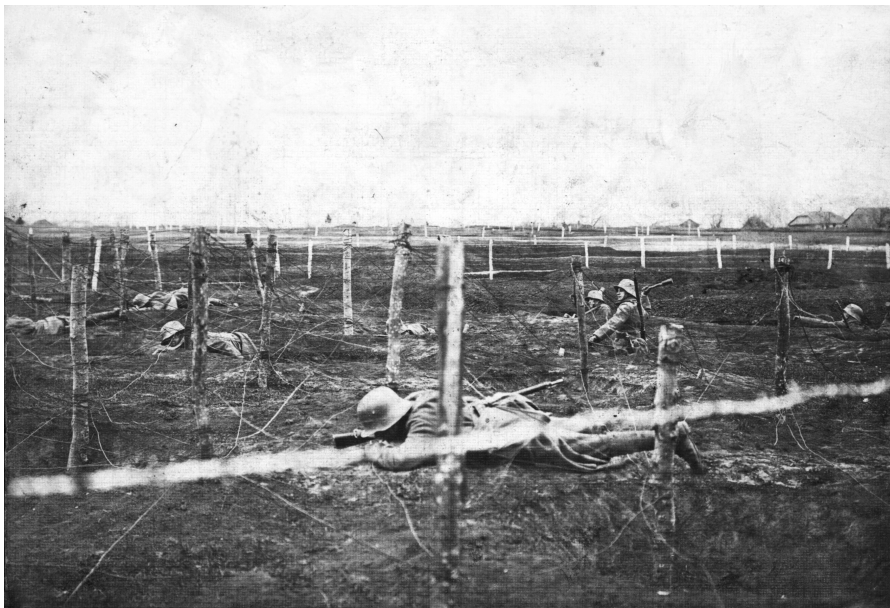
Jeszcze istotniejszą rolę w kontekście recepcji taktyki szturmowej armii austro-węgierskiej i niemieckiej w WP odegrali oficerowie służący w PKP. Przeszli oni specjalistyczne szkolenie szturmowe w miejscowości Oberscheroutz (obecnie Horiszni Szeriwci) na Bukowinie, gdzie PKP stacjonował na przełomie 1917/1918 r. Kompanie szturmowe sformowano przy 2 i 3 pp PKP; na ich czele stanęli chor./ppor. Aleksander Stawarz⁵⁹ oraz por. Zygmunt Józwa⁶⁰. Pod względem przygotowania teoretycznego por. Józwa miał

⁵⁷ Włodzimierz Krogulski (ur. 10 IV 1894 we Lwowie – zm. 1940) – syn Tomasza i Zofii z d. Cetwińskiej. Działał w „Sokole” oraz Polskich Drużynach Strzeleckich. Żołnierz LP i PKP, ukończył kurs szturmowy w 2 pp i dowodził plutonem szturmowym. Po próbie przejścia przez front pod Rarańczą internowany w Dulfalva, wcielony do armii austro-węgierskiej, w której służył kolejno w 100, 79, 30 i 16 pp. Od 1918 r. w WP, oficer zawodowy, od 1923 r. w Straży Granicznej. W 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, zamordowany przez NKWD. Na froncie włoskim Krogulski służył kolejno w 79, 30 i 16 pp armii austro-węgierskiej, odniósł rany podczas walk nad Piawą. Cisek, Kozłowska i Wieczorek, „Krogulski Włodzimierz Tomasz Józef”, SLP, dostęp październik 5, 2023, <https://zolnierze-niepodleglosci.pl/%C5%BCo%C5%82nierz/201562/>.

⁵⁸ Stanisław Kozicki (ur. 7 V 1893 we Lwowie – zm. 17 VI 1948) – syn Adama i Marii z d. Dymkiewicz. Student, od działał 1912 r. w Polskich Drużynach Strzeleckich, od 1914 r. w LP. Po kryzysie przysięgowym w armii austro-węgierskiej przydzielony do 20 pp, w którym dowodził plutonem szturmowym. Przeniesiony następnie do 46 i 30 pp. Od 1918 r. w WP, oficer zawodowy. W latach 1938–1939 szef Departamentu Broni Pancernej MSWojsk. Internowany w Rumunii, przekazany Niemcom. Po zwolnieniu z ołagru osiadł w Wielkiej Brytanii, gdzie zmarł; CAW-WBH, KGiO, I.480.281, Kozicki Stanisław, Kwestionariusz, Modlin, 26 III 1934 r., 2–3; Główna karta ewidencyjna, [1921 r.], 33; Oświadczenie, Wilejka Stara, 26 XII 1933 r., 163; Cisek, Kozłowska i Wieczorek, „Kozicki Stanisław Józef”, SLP, dostęp październik 5, 2023, <https://zolnierze-niepodleglosci.pl/%C5%BCo%C5%82nierz/200855/>.

⁵⁹ Aleksander Stawarz (ur. 7 VII 1896 w Krakowie – zm. 15 VI 1942) – uczeń seminarium nauczycielskiego, działał w skautingu. Od 1914 r. w LP, następnie w PKP. Oficer oddziałów szturmowych w PKP i WP. Pełnił służbę zawodową, w 1939 r. dowodził 2 Brygadą Górską Strzelców. Działał w konspiracji, był organizatorem Dywizji Podhalańskiej w Konspiracji. Aresztowany przez Niemców, zamordowany w KL Auschwitz; CAW-WBH, AP, 12143, Stawarz Aleksander; Aleksander Stawarz, „Wypad nocny kompanii szturmowej 2 p. p. Leg. w dniu 10–11 VII 1919 r.”, *Przegląd Piechoty* nr 12 (1934): 672–687; Stawarz, „Wypad na Mińsk 8 V III 1919 r.”, *Przegląd Piechoty* nr 12 (1935): 725–741.

⁶⁰ Zygmunt Walerian Józwa (ur. 9 V 1894 w Lisku, ob. Lesko – zm. 17 IX 1965) – syn Szymona i Antoniny z d. Wyżykowskiej. Student Wydziału Prawa Uniwersytetu w Wiedniu, od 1913 r. działał w Związku Strzeleckim, od 1914 r. w LP, następnie w PKP. Zatrzymany podczas próby przejścia frontu pod Rarańczą, sądzony podczas procesu w Syhocie Marmaroskim. Zbiegł i działał w POW na Ukrainie. W 1919 r. powrócił do Polski, wstąpił do WP,

Fot. 3. Ćwiczenia oddziału szturmowego PKP w Oberscheroutz (obecnie Horiszni Szeriwci) na Bukowinie

Źródło: Archiwum Narodowe w Krakowie, Drobne zbiory – Cracoviana, 29/690/48.

rozleglejsze przeszkolenie, gdyż miał za sobą kursy szturmowe oraz miotaczy min, granatów i płomieni, dział piechoty i CKM (a więc każdego rodzaju broni używanego w tych formacjach), jednak w 1919 r. to Stawarz odegrał kluczową rolę w formowaniu oddziałów szturmowych w dywizjach legionowych.

Organizacja Szkoły Szturmowej DOG Kraków

Pod koniec 1918 r. pojawiła się inicjatywa utworzenia szkoły wojskowej szkolącej żołnierzy oddziałów szturmowych. Według obowiązującego wówczas etatu w pułkach piechoty miały być formowane kompanie szturmowe liczące 4 oficerów, 31 podoficerów i 194 żołnierzy⁶¹. Nie istniała natomiast żadna jednostka szkolna ani inna jednostka, zajmująca się *stricto* wyszkoleniem w tej wąskiej i wyspecjalizowanej dziedzinie taktyki. Organizując ją,

pełnił służbę zawodową. Brał udział w kampanii 1939 r., dostał się do niewoli niemieckiej. W latach 1945–1948 służył w ludowym WP. Zmarł w Warszawie; CAW-WBH, AP, 3168, Józwa Zygmunt; Cisek, Kozłowska i Wieczorek, „Józwa Zygmunt Walerian”, SLP, dostęp październik 5, 2023, <https://zolnierze-niepodleglosci.pl/%C5%BCo%C5%82nierz/195939/>.

⁶¹ Jagiełło, *Piechota*, 27; Odziemkowski, *Piechota*, 36, 127.

wykorzystywano wiedzę i umiejętności oficerów, mających doświadczenie ze służby w takich formacjach, którzy mogli stanowić kadre dla ich sformowania w WP. Biorąc pod uwagę sukcesy, jakie tego typu jednostki odnosiły na frontach I wojny światowej, decyzja ta wydaje się racjonalna i uzasadniona.

Inicjatywa podjęcia szkolenia szturmowego w Krakowie wyszła ze strony Dowództwa Okręgu Generalnego w Krakowie. Jej wykonawcą był ppłk Bolesław Kraupa, dowódca 8 pp (późniejszego 13 pp) formującego się w Krakowie⁶². Na rozkaz DOG ppłk Kraupa wystawił ze składu 8 pp szkolną kompanię szturmową, liczącą 120 doborowych oficerów, podoficerów i żołnierzy⁶³. O fakcie zorganizowania szkoły szturmowej „celem zdobycia wśród oficerów i podoficerów jak najliczniejszego materiału instruktorskiego do walki pozycyjnej, a przede wszystkim do walki wręcz”⁶⁴ DOG Kraków powiadomiło formalnie Inspektorat Szkół Wojskowych Piechoty w Warszawie pismem z 15 maja 1919 r. Cytowane pismo w istocie informowało, że Szkoła Szturmowa została już zorganizowana, gdyż w tym czasie funkcjonowała od kilku miesięcy. Faktyczną datą rozpoczęcia jej tworzenia była najprawdopodobniej połowa grudnia 1918 r. – jej dowódca, którym został wspomniany wcześniej kpt. Krynicki, objął funkcję 15 grudnia⁶⁵.

W myśl załączonych etatów, Szkoła Szturmowa składała się z następujących pododdziałów (etaty w niej wymienionych zob. w zał. nr 2 do niniejszego tekstu)⁶⁶:

⁶² O ile wymienione wcześniej pułki piechoty składały się w większości z żołnierzy polskich, to 27 batalion strzelców zdominowany był przez żołnierzy pochodzących z Bukowiny i Ukrainy; służyła w nim także grupa Polaków. Na temat okoliczności, w jakich znaleźli się w 1918 r. w Krakowie, zob. Pięciak, *Szlak bojowy*. W Krakowie w tym czasie znajdował się również c. k. 49 batalion *Landsturmu*, pełniący funkcje wartownicze; ok. połowa szeregowych i ok. 1/3 oficerów jednostki była Polakami. W tworzeniu polskich oddziałów szturmowych nie odegrali jednak żadnej roli, gdyż wykonywali nadal zadania wartownicze, chroniąc magazyny wojskowe i składy żywności przed rozgrabieniem. Archiwum Narodowe w Krakowie (dalej: AN w Krakowie), Varia publica – zbiór szczątków zespołów, 29/669/21, Oswobodzenie Krakowa, K. Krzetuski, „Batalion pospolitego ruszenia 49”, b.m., 28 IV 1923 r., 633–639.

⁶³ AN w Krakowie, Akta osób i rodzin – zbiór szczątków zespołów (dalej: Akta osób), 29/645/518, Akta osobiste Jana Steca, Życiorys, Kraków, b.d. [1985 r.], 363; Kazimierz Goch, *Zarys historii wojennej 13-go pułku piechoty* (Warszawa: WBH, 1929), 5.

⁶⁴ CAW-WBH, Inspektorat Szkół Wojskowych Piechoty Ministerstwa Spraw Wojskowych 1918–1920 (dalej: ISWPiech. MSWojsk.), I.300.9.16, Odpis pisma DOG. Kraków I–978 do Inspektoratu Szkół Wojskowych Piechoty w Warszawie, Kraków, 15 V 1919 r., b.p.

⁶⁵ CAW-WBH, AP, 5577, Włodzimierz Krynicki, Karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej, 1919 r. W późniejszych dokumentach wykazywano także datę 17 grudnia, zob. *ibid.*, Arkusz ewidencyjno-kwalifikacyjny, 1928 r.

⁶⁶ CAW-WBH, ISWPiech. MSWojsk., I.300.9.16, Odpis pisma DOG. Kraków I–978 do Inspektoratu Szkół Wojskowych Piechoty w Warszawie, Kraków, 15 V 1919 r., b.p.

- a) Dowództwo Szkoły;
- b) komisja kasowa;
- c) zarząd rejonowy i strzelnica;
- d) kompania szturmowa instrukcyjna;
- e) kompania karabinów maszynowych;
- f) kompania miotaczy;
- g) kurs szturmowy:
 - stały personel instrukcyjny;
 - kompania szturmowa (szkolna) wystawiona z oficerów i żołnierze pułków i samodzielnych batalionów DOG Kraków na ośmioletni kurs szturmowy;
- h) pluton rękodzielników.

Stali personel instrukcyjny szkoły mieli stanowić oficerowie i żołnierze pełniący funkcje dowódcy kompani instrukcyjnej (szkolnej), dowódcy plutonów, funkcyjni oraz żołnierze wyspecjalizowani w dziedzinach, których szkolono podczas kursów: sekcje saperów, telefonistów, gońców. W skład stałego personelu wchodziło także dwóch trębaczy, kucharze, rzemieślnicy i żołnierze taborów⁶⁷.

Integralną częścią Szkoły Szturmowej miały być kompanie karabinów maszynowych oraz kompania miotaczy. Ich istnienie jako części szkoły wynikały z uwzględnienia w programie szkolenia współdziałania oddziałów szturmowych z bronią wsparcia oraz naukę obsługi różnorodnej broni. Była więc niezbędnym elementem do realizacji pełnego szkolenia.

Kompania CKM składała się etatowo z dwóch plutonów po dwa CKM i dwóch plutonów po sześć LKM (razem cztery CKM, dwanaście LKM) z obsługami, sekcjami telefonistów i sanitarną oraz taborem. Z kolei kompania miotaczy składała się z trzech plutonów: miotaczy min (cztery 15 cm miotacze min), miotaczy granatów (cztery 9 cm miotacze min), miotaczy ognia (cztery miotacze) oraz patrolu oświetlaczy (dwa 30 cm reflektory)⁶⁸. Ich szczegółowe etaty przedstawiono w załączniku nr 2.

Szkoła miała być samodzielna pod względem zaplecza, dysponując organicznymi: komisją kasową (oficer i podoficerowie kasowi, prowiantowi, rachunkowi), strzelnicą, plutonem rękodzielników oraz taborem. Pod względem honorowym Szkołę przypisano do Oficerskiego Sądu Honorowego w Krakowie⁶⁹.

⁶⁷ Ibid., Kurs szturmowy. Stały personel instrukcyjny [etat], b.d., b.p.

⁶⁸ Ibid., Etat Kompanji Karabinów Maszynowych przy Szkole Szturm[owej] Generalnego Okręgu Krakowskiego; Etat Kompanji miotaczy min, granatów, ognia i 1 patroli oświetlaczy (odpis), b.d.

⁶⁹ CAW-WBH, DOK V/DOG Kraków, 3251/2019/217, Rozkazy poufne DOG Kraków, Rozkaz poufny nr 32, Kraków, 8 VII 1919 r., b.p.

Zgodnie z instrukcją wyszkolenia rekruta piechoty autorstwa płk. Leona Berbeckiego, wydanej w 1919 r. rekruci mieli być kierowani na szkolenie specjalistyczne w szkole szturmowej po odbyciu podstawowego przeszkolenia⁷⁰. Wiosną 1919 r., choć prace organizacyjne nie były jeszcze ukończone – kompania CKM nie otrzymała pełnego wyposażenia – rozpoczął się pierwszy kurs w Szkole Szturmowej⁷¹. Podstawą do prowadzenia szkolenia był program ośmiotygodniowego kształcenia, ułożony przez instruktorów szkoły por. Jachiecia i ppor. Jana Steca⁷² pod kierunkiem komendanta szkoły kpt. Krynickiego wiosną 1919 r. (program nosi datę 29 kwietnia), zaaprobowanym przez dowódcę DOG gen. por. Antoniego Symona⁷³. Na szkolenie miało zostać oddelegowanych w pierwszej kolejności po 20 ludzi z 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20 pp oraz 1 i 2 pspodh – z każdego pułku 2 oficerów w szarżach od kapitana do chorążego, 2 podoficerów lub starszych żołnierzy i 16 szeregowców⁷⁴. Przewidywano także przeszkolenie oficerów i żołnierzy samodzielnych batalionów strzelców, w których etatowo miały zostać sformowane kompanie szturmowe, a które ostatecznie wcielono w maju 1919 r. do pułków piechoty⁷⁵. W zachowanej dokumentacji Szkoły nie uwzględniono jednostek spoza DOG Kraków ani pododdziałów szturmowych istniejących – często efemerycznie – w innych formacjach⁷⁶.

⁷⁰ Leon Berbecki, *Szkoła Rekruta Piechoty (Plan wyćwiczenia rekruta w 10 tyg.)* (Warszawa: nakł. M. Arcta, 1919).

⁷¹ CAW-WBH, ISWPiech. MSWojsk., I.300.9.16, Odpis pisma DOGen. Kraków nr I – 1169 do Inspektoratu Szkół Wojskowych Piechoty w Warszawie, Kraków, 6 VI 1919 r., b.p.

⁷² Jan Stec (ur. 11 IX 1898 w Krakowie – zm. 29 IV 1986) – syn Jana i Tekli z d. Błachut. W latach 1914–1915 żołnierz LP. W 1917 r. powołany do armii austro-węgierskiej, służył w 13 i 16 pp, walczył na frontach rosyjskim i włoskim. 31 XI 1918 r. uczestniczył w akcji oswobodzenia Krakowa, następnie służył w 8 (13) pp. Zdemobilizowany w 1921 r., podjął studia rolnicze na UJ, gdzie uzyskał tytuł mgr. inż. W 1939 r. dowodził improwizowanym batalionem marszowym 20 ppZK. Po II wojnie światowej mieszkał w Krakowie. Pochowany na cmentarzu Rakowickim; CAW-WBH, AB, 3383, Stec Jan; AN w Krakowie, Akta osób, 29/645/518, Akta osobiste Jana Steca.

⁷³ AN w Krakowie, Akta osób, 29/645/518, Akta osobiste Jana Steca, Program ośmiotygodniowego wykształcenia szturmowego, Prądnik Czerwony–Kraków, 29 IV 1919 r., 551–590.

⁷⁴ CAW-WBH, ISWPiech. MSWojsk., I.300.9.16, Kurs szturmowy na 8 tygodni, celem wykształcenia odkomenderowani, b.m., b.d. [1919 r.], b.p.

⁷⁵ CAW-WBH, DOK V/DOG Kraków, 3251/2019/212, Rozkaz DOG Kraków nr 18, 3 XII 1918 r., b.p.; Prowizoryczna organizacja wojskowa na Galicyę, Śląsk i Okręg Będziński, załącznik do rozkazu DOG Kraków nr 18, b.p.; ISWPiech. MSWojsk., I.300.9.16, Odpis pisma DOG. Kraków I – 978 do Inspektoratu Szkół Wojskowych Piechoty w Warszawie, Kraków, 15 V 1919 r., b.p.

⁷⁶ Pododdziały szturmowe utworzono jesienią 1918 r. m.in. w krakowskiej Legii Oficerskiej.

Dokumenty nie precyzują szczegółowej organizacji szkolenych. Z uwagi na liczebność żołnierzy kierowanych z pułków, możliwe było sformowanie dwóch patroli o liczebności 1+9 lub jednego wzmocnionego patrolu o liczebności 12 oficerów i żołnierzy wraz z tzw. odwodem, uzupełniającym patrol w razie ubytku w szeregach (np. zranienia lub choroby). Przepuszczalnie zakładano (analogicznie jak czyniono podczas I wojny światowej) przeszkolenie każdego z oficerów i żołnierzy w pełnieniu każdej z funkcji w patrolu szturmowym⁷⁷. Przeszkoleni i zgrani patrol (lub patroli) mógł być wykorzystywany jako samodzielny pododdział w ramach pułku lub innej jednostki taktycznej. Mógł też stanowić załazek do utworzenia plutonu i kompanii szturmowej w swej jednostce, stanowiąc w nim kadre szkoleniową. Takie rozwiązanie w praktyce kopiowało model sprawdzony w armii austro-węgierskiej, gdzie na kursy szturmowe kierowano po kilku lub kilkunastu oficerów i żołnierzy z poszczególnych jednostek, z których na czas szkolenia formowano kompanie szkolne, a po jego zakończeniu powracali do macierzystych pułków, stanowiąc kadre dla utworzenia w nich oddziałów szturmowych⁷⁸.

Fot. 4. „Żołnierz w rynsztunku szturmowym” – szkic z publikacji. W istocie kopiował on szkic z instrukcji niemieckich i austro-węgierskich, modyfikując tylko detale munduru na polskie. Widoczne charakterystyczne dla żołnierzy niemieckich oddziałów szturmowych elementy wyposażenia: mundur ze spodniami wzmocnionymi skórzanymi łatami na kolanach, owijaczami i butami górskimi. Z przodu na pasie niemieckie nożyce do cięcia drutu, na lewym boku bagnet, z tyłu chlebak, dwie manierki oraz łopata. Na karku i ramionach żołnierza zawieszono worki na granaty. Przez plecy przerzucony karabinek

Źródło: Jan Napiński, *Oddziały Szturmowe* (Poznań: b.w., 1920).

⁷⁷ Były to funkcje: dowódca patrolu, zastępca dowódcy, miotacz granatów, łącznik (żołnierz podający granaty) oraz straż (żołnierz prowadzący obserwację i ubezpieczający patrol).

⁷⁸ Elterlein, *Taktyka*, 89; Ortner, *Die K. u. K. Sturmtruppen 1916–1918*, 22–24.

Infrastruktura szkoleniowa i program wyszkolenia

Szkołę Szturmową ulokowano w koszarach w Prądniku Czerwonym⁷⁹, na początku 1919 r. przydzielonych do użytku III batalionu 8 pp (późniejszych koszarach 2 Pułku Lotniczego). W pobliżu lotniska w Krakowie-Rakowicach wykonano pod kierownictwem ppor. Steca plac szkoleniowy służący do ćwiczeń szturmowych⁸⁰.

Kształcenie prowadzono na podstawie programu ośmiotygodniowego szkolenia, ułożonego przez instruktorów: por. Jachiecia i ppor. Steca pod kierunkiem kpt. Krynickiego wiosną 1919 r.⁸¹ Podstawami do jego sporządzenia były zapewne doświadczenia teoretyczne i praktyczne instruktorów. Podczas jego układania mogli oni posiłkować się austriackimi dokumentami, planem i zapiskami ze szkolenia, zachowanymi przez ppor. Steca⁸².

Jako że do oddziałów szturmowych kierowano żołnierzy mających za sobą podstawowe szkolenie, program skupiał się na szkoleniu specjalistycznym. Stale doskonalono posługiwanie się podstawowym środkiem walki „szturmowców” – granatem ręcznym. Szkolenie obejmowało także nieustanne doskonalenie tężyzny fizycznej poprzez wszechstronne ćwiczenia, prowadzone na wspomnianym placu ćwiczeń, tzw. ogrodzie szturmowym. Kondycję, strzelanie i rzuty granatem doskonalono przez osiem tygodni. W miarę postępów ćwiczone działania w rotach (dwójkach), patrolu szturmowym, następnie dwóch i trzech patrolach oraz ich współpracę z kolumną szturmową. Budowano umiejętności prowadzenia natarcia i zwijania wrogich pozycji. Program obejmował także korzystanie z przejętej broni oraz współpracę z innymi środkami walki: bronią maszynową, miotaczami min, artylerią. Ćwiczenia miały być prowadzone w różnorodnym terenie, z użyciem realistycznie wykonanych przeszkód⁸³. Program wyszkolenia był oparty na wzorcach austro-węgierskich, z tą różnicą, iż kładł większy nacisk na wyszkolenie indywidualne i w rotach. Szczegółowy program szkolenia przedstawiono w załączniku do tekstu.

⁷⁹ Dziś dzielnica miasta, wówczas podkrakowskiej wsi, której część wcielono do Krakowa w 1910, część zaś w 1941 r.

⁸⁰ AN w Krakowie, Akta osób, 29/645/518, Akta osobiste Jana Steca, Życiorys, Kraków, b.d. [1985 r.], 363; CAW-WBH, Komenda Garnizonu Kraków, I.372.27.1, Rozkazy jawne Komendy Miasta Kraków, Rozkaz Komendy Miasta nr 14, Kraków, 16 XI 1918 r., b.p.; Rozkaz Komendy Miasta Krakowa nr 35, Kraków, 7 XII 1918 r., b.p.

⁸¹ AN w Krakowie, Akta osób, 29/645/518, Program ośmiotygodniowego wykształcenia szturmowego, Prądnik Czerwony–Kraków, 29 IV 1919 r., 551–590.

⁸² Ibid., „Detailprogramm zu II”, m.p., 9 X 1917 r., 453–464.

⁸³ Ibid.

Szkolenie oddziałów szturmowych wymagało rozbudowanej infrastruktury. Składały się na nią:

- a) strzelnica; plac przeszkód, który tworzyły: kładki z kamieni i z desek; kładki z belek i słupów służące ćwiczeniu równowagi; 4 m parkan do ćwiczeń wspinania i skoków; różnorodne przeszkody do ćwiczeń czołgania; nasypy i rowy służące do ćwiczeń skoków w dal i w głąb;
- b) różnorodne przeszkody z drutu kolczastego (niskie, zwykłe, z lejami po pociskach artyleryjskich, kozły hiszpańskie) służące do ćwiczeń w czołganiu się oraz imitujące przeszkody druciane po ostrzale artyleryjskim (pokonywanie zasieków); płot (przeskakiwanie przeszkód); parkan wysokości 4 m (wspinaczka i wyskoki); stanowisko do skoku w dal; rów (skok w głąb); żywopłot;
- c) rzutnie granatów do ćwiczeń rzutu w dal, do celu;
- d) linie rowów strzeleckich o różnorodnym kształcie, z rowami łącznikowymi, stanowiskami broni maszynowej i innymi, z lejami po eksplozjach, przeszkodami (zasiekami, siatkami zabezpieczającymi przed granatami ręcznymi), wykorzystywane do ćwiczeń rzutu atrapami i granatami oraz ćwiczeń żołnierzy, rot i patroli szturmowych⁸⁴.

Kluczowe elementy szkolenia, których doskonaleniu służyła ta rozbudowana infrastruktura, to osiągnięcie i utrzymanie wysokiej sprawności fizycznej, umiejętność władania granatami ręcznymi oraz zgranie patroli szturmowych⁸⁵.

Kadra Szkoły Szturmowej

Kadrę Szkoły Szturmowej stanowili oficerowie dobrani pod względem doświadczenia i specjalistycznych umiejętności. Funkcję komendanta objął kpt. Krynicki⁸⁶. Był zawodowym oficerem o bogatym doświadczeniu, obejmującym zarówno lata pokoju, jak i dowodzenie na froncie. Służbę wojskową rozpoczął w 1904 r. i pełnił ją kolejno w c. i k. 10 pp w Przemyślu, 2 i 4 Pułkach Tyrolskich Strzelców Cesarskich i od 1914 r. w 27 batalionie strzelców. Niemal przez całą wojnę pełnił służbę w tej jednostce, kolejno dowodząc plutonem, kompanią, kompanią marszową. Kilukrotnie obejmował w zastępstwie dowództwo macierzystego batalionu oraz 1 batalionu strzelców. Był wielokrotnie odznaczany, podczas działań wojennych odniósł

⁸⁴ AN w Krakowie, Akta osób, 29/645/518, Akta osobiste Jana Steca, Program ośmiodniowego wykształcenia szturmowego, Prądnik Czerwony-Kraków, 29 IV 1919 r., 551-590; CAW-WBH, ISWPiech. MSWojsk., I.300.9.16, Szkic placu przeszkód, b.m., b.d., b.p.; Ćwiczenia nr 1-8, b.m., b.d., b.p.

⁸⁵ Elterlein, *Taktyka*, 10-12, 89.

⁸⁶ Obszerniejszy biogram zob. Pięciak, *Szlak bojowy*.

rany. Odbył kursy karabinów maszynowych, pionierski oraz wysokogórskie: przewodnicki i narciarski. Jesienią 1918 r. na czele kompanii zapasowej (tzw. kadry) 27 batalionu strzelców uniknął prób rozbrojenia przez Czechów i na czele grupy podkomendnych, z bronią i kasą oddziału, dotarł 6 listopada 1918 r. do Krakowa, gdzie zgłosił się do gen. Bolesława Roi. Uzyskał przydział do 8 pp, w którym objął komendę III batalionu. Formalnie został przyjęty do WP w stopniu kapitana dekretem Naczelnego Wodza nr 75 z 27 grudnia 1918 r.⁸⁷ Był oficerem o bogatym doświadczeniu: miał za sobą praktykę w dowodzeniu na różnych szczeblach (od plutonu do samodzielnego batalionu) oraz kursy w zakresie działań pionierów i broni maszynowej, dziedzinach istotnych z punktu widzenia taktyki szturmowej. Wyróżniał się – jak oceniali przełożeni – pracowitością, dużą samodzielnością, bardzo dużą inicjatywą i wybitną energią, którą łączył ze zmysłem organizacyjnym i wykonawczym⁸⁸. Jego wybór na funkcję komendanta szkoły okazał się trafny, czego dowodem są przychylne oceny przełożonych formułowane w 1919 r. Był wówczas oceniany jako „gorliwy dowódca, w swym fachu nader wykształcony, energiczny, szkoła była pod każdym względem wzorowa”⁸⁹. Także w rozkazie rozwiązującym szkołę podkreślano „pierwszorzędne wyszkolenie i fakt, że specjalnie szkoła szturmowa wyróżniała się przy każdej sposobności swoim dziarskim wyglądem i nadzwyczajną karnością”⁹⁰.

Wraz z kpt. Krynickim i kadrą 27 batalionu strzelców przybył do Krakowa także oficer tej jednostki por. Stefan Karpiniec⁹¹. Wstąpił do WP w listopadzie 1918 r. i został przydzielony do 8 pp, gdzie objął funkcję dowódcy kompanii szturmowej. Następnie został mianowany adiutantem

⁸⁷ Dz. Roz. Wojsk. 1919, nr 4.

⁸⁸ CAW-WBH, AP, 5577, Włodzimierz Krynicki, Prośba o nadanie Krzyża Niepodległości, Przemirów, 15 VI 1937 r., b.p.; Karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej, 1919 r., b.p.; Haupt-Grundbuchblatt, [1918 r.], b.p.; Vormerkblatt für die Qualifikationsbeschreibung für die Zeit vom 1 X 1917 bis 28 VII 1918, b.p.; Arkusz ewidencyjno-kwalifikacyjny, 1928 r., b.p.; AP, 20123, Włodzimierz Krynicki, Prośba o przyznanie dodatku za wysługę lat do DOK VIII, Toruń, 11 IX 1924 r., b.p.

⁸⁹ CAW-WBH, AP, 5577, Włodzimierz Krynicki, Karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej, 1919 r., b.p.

⁹⁰ Ibid., Wyciąg z rozkazu nr 123 DOG w Krakowie, Kraków, 31 VIII 1919 r., b.p.

⁹¹ Stefan Karpiniec (ur. 21 XII 1891 w Hoszanach pow. Rudka – zm. ?) – syn Katarzyny. Ukończył gimnazjum w Kołomyi i zdał maturę, a potem podjął studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego. W 1914 r. powołany do armii austro-węgierskiej, ukończył szkołę oficerską, pełnił służbę w 30 pp i 27 batalionie strzelców, m.in. jako dowódca plutonu. Uczestniczył w walkach na frontach włoskim i rosyjskim. Od 1918 r. w WP, w 8 (13) pp. W okresie międzywojennym oficer zawodowy. W 1939 r. internowany na Węgrzech, następnie w niewoli niemieckiej, w 1945 r. powrócił do Polski; CAW-WBH, kol. RKU, II.56.7918, Karpiniec Stefan, Arkusz ewidencji personalnej, 1–3; Przebieg życia, 4.

Szkoły Szturmowej i pełnił tę funkcję do maja 1919 r. Jego następcą był ppor. Franciszek Bednarski⁹², żołnierz 2 Pułku Ułanów Legionów Polskich. Służbę w Szkole Szturmowej pełnili także: ppor. Henryk Kuzilek⁹³ oraz jednoroczny sierżant/pchor. Adam Pilawski⁹⁴.

Szkolenie szturmowe spoczywało na barkach instruktorów. Także oni wynieśli doświadczenie z lat wojny światowej. Wspomniany już por. Jachiec na początku 1917 r. odbył kurs w szkole szturmowej, zorganizowanej przy niemieckiej Armii Południowej. Po powrocie do pułku w czerwcu 1917 r. objął dowództwo kompanii, *Jagdkommando* a następnie batalionu⁹⁵. Był wielokrotnie odznaczony, m.in. srebrnym Medalem Waleczności I i II klasy oraz Krzyżem Żelaznym II klasy. Po wstąpieniu do WP objął dowództwo kompanii 8 pp. W styczniu 1919 r. dowodził kompanią szturmową tego pułku podczas walk polsko-czechosłowackich na Śląsku Cieszyńskim. Jako „energiczny i wytrwały instruktor, w polu nieustraszony ale rozważny” po powrocie z frontu objął 2 lutego 1919 r. kompanię instrukcyjną Szkoły Szturmowej⁹⁶.

Podobne, choć krótsze frontowe doświadczenia miał ppor. Stec, żołnierz Legionów Polskich, który po kryzysie przysięgowym trafił do armii austro-węgierskiej. Służył w 13 i 16 pp, walczył na frontach rosyjskim i włoskim. Szkolenie szturmowe odbył w Italii na kursie organizowanym przy armii niemieckiej. W Krakowie znalazł się w listopadzie 1918 r. i wstąpił do Legii Oficerskiej, z której został przydzielony do 8 pp, a następnie 14 lutego

⁹² Franciszek Władysław Józef Bednarski (ur. 2 IV 1897 w Kunicach k. Wieliczki – zm. 1940) – syn Kacpra i Anny. Od 1914 r. żołnierz LP, od grudnia t.r. w 2 Pułku Ułanów (dalej: p.uł.) LP, w których służył do czasu kryzysu przysięgowego. Od listopada 1918 r. w 2 p.uł., w marcu 1919 r. mianowany ppor. Po likwidacji Szkoły Szturmowej służył w Wojskowej Straży Granicznej i jako oficer zawodowy kawalerii. Zamordowany w Charkowie; Cisek, Kozłowska i Wieczorek, „Bednarski Franciszek Władysław Józef”, SLP, dostęp wrzesień 11, 2023, <https://zolnierze-niepodleglosci.pl/%C5%BCo%C5%82nierz/182692/>.

⁹³ Dz. Roz. Wojsk. 1919, nr 77. Henryk Kuzilek (ur. 14 IV 1892), w *Spisie oficerów służących czynnie w dniu 1.6.1921* (Warszawa: MSWojsk, 1921) wykazany w 4 Pułku Strzelców Podhalańskich. W okresie międzywojennym pełnił służbę także w 9 Dywizjonie Żandarmarii oraz 82 pp.

⁹⁴ CAW-WBH, DOK V/DOG Kraków, 3251/2019/215, Rozkaz DOG Kraków nr 114, Kraków, 22 VIII 1919 r., b.p.; Adam Pilawski, ur. 25 XI 1896 r. w *Spisie oficerów służących czynnie w dniu 1.6.1921* wykazany w 13 pp.

⁹⁵ CAW-WBH, AP, 929, Jachiec Stanisław, Karta ewidencyjna, [1919 r.], b.p.; Hauptgrundbuchblatt, [1917 r.], b.p.; *Ranglisten des Kaiserlichen*, 482.

⁹⁶ CAW-WBH, AP, 929, Jachiec Stanisław, Karta ewidencyjna, [1919 r.], b.p.; Goch, *Zarys*, 20; Daniel Korbel, „12 Pułk Piechoty Ziemi Wadowickiej w obronie Śląska Cieszyńskiego”, *Wadoviana: przegląd historyczno-kulturalny* 21 (2018): 60–83 (tu błędnie podane nazwisko Jacheciak); Korbel, „O jeden most za daleko”, Muzeum Ustrońskie, dostęp czerwiec 29, 2021, <https://muzeum.ustron.pl/pl/o-jeden-most-za-daleko,234>.

1919 r. do Szkoły Szturmowej jako instruktor⁹⁷.

Jedynym oficerem-instruktorem, który nie wywodził się z c. i k. Armii, był ppor. Zygmunt Rylski⁹⁸, który służbę wojskową rozpoczął w grudniu 1916 r. jako ochotnik w armii carskiej Rosji, a następnie w Legii Oficerskiej (Rycerskiej) I Korpusu Polskiego. W listopadzie 1918 r. zgłosił się do WP i został skierowany na kurs instruktorów musztry polskiej w Dęblinie. Po jego ukończeniu został oddany do dyspozycji DOG Kraków, które skierowało go do III batalionu 8 pp na funkcję instruktora musztry polskiej. W kwietniu 1919 r. został przydzielony na to samo stanowisko do Szkoły Szturmowej. Pełnił je do 23 maja, odbywając zarazem w tym czasie kurs szturmowy. Przydział zawdzięczał umiejętnościom szkoleniowca: w 1921 r. był oceniany jako pełen inicjatywy, bardzo dobry instruktor i dobry wychowawca.

Podsumowując powyższe, można ocenić, że kadre szkoły stanowili oficerowie dobrani pod względem doświadczenia i fachowego przygotowania. Komendant szkoły miał bogatą praktykę w dowodzeniu na różnych szczeblach, aż po stanowisko komendanta samodzielnego batalionu włącznie. Funkcję instruktorów objęli młodzi oficerowie, którzy swe doświadczenie i fachowe przygotowanie na kursach oraz w samodzielnym dowodzeniu zdobyli podczas Wielkiej Wojny. Typowy dla dawnej Galicji jest fakt służby w WP oficerów wywodzących się z armii austro-węgierskiej. W omawianym przypadku jest to

Fot. 5. Zygmunt Rylski jako młodszy oficer Legii Rycerskiej I Korpusu Polskiego w Rosji, 1918 r.

Źródło: CAW-WBH, AP, 5969, Zygmunt Rylski.

⁹⁷ CAW-WBH, AP, 3383, Stec Jan, Karta ewidencyjna, [1923 r.], b.p.

⁹⁸ Zygmunt Rylski (ur. 16 IV 1898 w Suwałkach – zm. 5 III 1945) – od 1917 r. w armii carskiej, następnie w Legii Oficerskiej (Rycerskiej) I Korpusu Polskiego w Rosji. Od 1918 r. w WP, w Szkole Szturmowej DOG Kraków, następnie w 13 i 15 pp. W okresie międzywojennym służył jako oficer zawodowy WP. W 1939 r. dowodził I batalionem 43 pp. Działał w SZP-ZWZ-AK, awansując do stopnia ppłk. Aresztowany przez Niemców, zamordowany w KL Stutthof; CAW-WBH, AP, 5969, Rylski Zygmunt, Karty ewidencyjne, [1919, 1920 r.], b.p.; Główna karta ewidencyjna [1922 r.], b.p.

Fot. 6. Podporucznik Jan Stec,
maj 1920 r.

Źródło: Archiwum Narodowe
w Krakowie, Akta osób, 29/645/518, Akta
osobiste Jana Steca.

szczególnie istotne w kontekście wyszkolenia szturmowego, bowiem koncepcję *Stosstruppen/Sturmtruppen* najbardziej rozbudowano w armiach państw centralnych. Powyższe można podsumować, stwierdzając, że dobór kadry odbył się na podstawie trafnie rozpoznanych predyspozycji do funkcji szkoleniowych i doświadczenia instruktorów.

Zachowana dokumentacja nie precyzuje, czy i w jakim zakresie był zaangażowany w funkcjonowanie Szkoły Szturmowej por. Elterlein. Do WP wstąpił 1 grudnia 1918 r. i uzyskał przydział do 8 pp, w którym przez dwa miesiące pełnił funkcję oficera prowiantowego (jak pisał: „z powodu chwilowego braku tegoż w pułku”), następnie objął dowództwo kompanii szturmowej 13 pp. Do października 1919 r. dowodził pułkową „szturmówką”, pełnił funkcje oficera broni i oficera wywiadowczego pułku⁹⁹. W archiwaliach nie zachowały się ślady jego zaangażowania w Szkołę Szturmową poza

wzmiankami świadczącymi o osobistej znajomości z kpt. Krynickim¹⁰⁰ oraz o pokrewieństwie z ppor. Rylskim. Mogą one sugerować, że choć formalnie nie był oficerem Szkoły, mógł, przebywając w tym czasie w Krakowie, służyć jej kadrze radą i doświadczeniem. W tym czasie swoją wiedzę skonfrontowaną z relacjami innych oficerów jednostek szturmowych uzupełniał o austro-węgierskie i niemieckie dokumenty, regulaminy, instrukcje i plany szkolenia, na podstawie których opracował podręcznik przeznaczony do szkolenia oddziałów szturmowych w Polsce. Wobec rezygnacji z koncepcji ich formowania w WP jego praca, uzupełniona o informacje historyczne oraz wiadomości na temat granatów ręcznych, broni palnej i miotaczy używanych przez armie I wojny światowej, stała się kompendium wiedzy o formacjach szturmowych i ich szkoleniu, mogąc – jak pisano w przedmowie

⁹⁹ CAW-WBH, AP, I.481.E.497, Elterlein Seweryn, Karta ewidencyjna, 20 IV 1920 r., b.p.

¹⁰⁰ W karcie weryfikacyjnej kpt. Krynicki zanotował: „Mnie osobiście znany, nadzwyczaj dzielny oficer”, oraz: „Nadaje się na of[icera] zaw[odowego] – długo na froncie jako dowódca baonu szt[urmowego] na froncie franc[uskim]”; *ibid.*, Karta weryfikacyjna, 14 X 1919 r., b.p.

– „służyć jako doskonały regulamin szkolenia oddziałów szturmowych, na wypadek gdyby je znowu do życia powołano”¹⁰¹.

Zachowana dokumentacja nie precyzuje tego, jaką rolę mieli odegrać przeszkoleni w krakowskiej szkole szturmowej oficerowie i żołnierze – czy mieli stanowić dwa pełne, samodzielne patrole, czy raczej być podstawą do utworzenia kompanii szturmowej w macierzystych pułkach. Biorąc pod uwagę przedstawiony powyżej proces szkolenia, kopiujący rozwiązania stosowane w armiach państw centralnych z pewnymi niewielkimi zmianami, można przyjąć, że zakładano, iż przeszkoleni oficerowie i żołnierze wrócą do macierzystych pułków (ewentualnie batalionów), gdzie będą stanowić trzon formowanej kompanii szturmowej. Z uwagi na doświadczenie mogli oni pełnić funkcję personelu instruktorskiego do prowadzenia ćwiczeń dla kierowanych do tych pododdziałów żołnierzy – doświadczonych frontowych weteranów oraz ochotników dobrze przygotowanych fizycznie i o wysokim morale.

Fakt wydania w 1919 r. instrukcji dla sekcji szturmowych¹⁰² oraz innych publikacji dotyczących taktyki i szkolenia szturmowego – m.in. już w 1918 r. anonsowano publikację „Szkola Szturmowa (wyszkolenie szturmowe w 12 tygodniach)”¹⁰³, która finalnie się nie ukazała – mogą świadczyć o braniu pod uwagę przez dowództwo WP możliwości rozwoju oddziałów szturmowych i rozbudowy szkoły szturmowej, być może także o utworzeniu większej ilości tego rodzaju kursów¹⁰⁴. Ich dalszy rozwój przerwała rezygnacja z tworzenia oddziałów szturmowych w WP.

Recepcja wzorców austro-węgierskich w szkoleniu

Czy utworzenie Szkoły Szturmowej, jej koncepcja, etaty, plany wyszkolenia itp. stanowiły recepcję wzorców austro-węgierskich, czy były własną ideą jej organizatorów? By odpowiedzieć na to pytanie, konieczne jest przybliżenie pewnych aspektów organizacji oddziałów szturmowych w habsburskiej armii.

¹⁰¹ Elterlein, *Taktyka*, 7. Elterlein był także współautorem (z Roweckim) opracowania: *Czerwona Armia Bolszewicka: (jej organizacja, wartość i taktyka). Opracowane na podstawie doświadczeń bojowych z 1918–20 r.* (b.m.w.: Drukarnia D-wa 4 Armji, 1920). W WP odznaczony Orderem VM, awansował do stopnia kpt. Sztabu Generalnego. Zmarł w 1927 r. w Grodnie, pochowany na cmentarzu Rakowickim w Krakowie; CAW-WBH, VM, I.482.70-6268, Seweryn Elterlein.

¹⁰² Jan Sadowski, oprac., *Sekcyjne sekcji szturmowej* (Warszawa: Księgarnia Wojskowa, 1919).

¹⁰³ Marian Porwit, *Służba oficerska*, cz. 1, *Tymczasowy podręcznik dla szkół podchorążych zatwierdzony przez inspektorat szkół piechoty d. 30.11.1918* (Ostrów: Szkoła Podchorążych W.P., 1918), 26.

¹⁰⁴ Szerzej na temat tych publikacji, wraz z ich omówieniem, zob. Haberek i Pięciak, *Wielka Księga*, 29–32.

Swego rodzaju wzorcem dla innych szkoleń szturmowych był kurs odbywający się w Levico, gdzie szkolono żołnierzy oddziałów szturmowych kierowanych z oddziałów 11 Armii. Jak podkreślali żołnierze, którzy mieli sposobność zetknąć się z kadrami „szturmowców”, byli to oficerowie i podoficerowie starannie dobrani, wyróżniający się licznymi odznaczeniami i znakomitą prezencją. Także żołnierze, których na te szkolenia kierowano, byli najczęściej zaprawionymi w boju weteranami¹⁰⁵. Nawet żołnierze Legionów Polskich, często z wyższością wypowiadający się o żołnierzach austro-węgierskich, doceniali „tych «sprzymierzeńców» [których] specjalnie lepszą ocenialiśmy miarką, bo każdy z austriackich szturmowców był odznaczony przynajmniej brązowym [sic!] «Tapferkeitsmedaillem» za waleczność”¹⁰⁶. Jak wykazano, także kadra krakowskiej szkoły składała się z oficerów doświadczonych w boju i wielokrotnie odznaczanych.

Także struktura organizacyjna wykazuje pewne podobieństwa. Za przykład może posłużyć kurs szturmowy przy c. k. XX Korpusie w miejscowości Schabs w Trydencie. Odnotujmy, że pierwszym dowódcą batalionu szturmowego XX Korpusu był Polak, zawodowy oficer saperów, por. Franciszek Rola-Arciszewski¹⁰⁷. O nominacji mogły zadecydować jego fachowe wykształcenie w dziedzinie broni technicznych i specjalizacja w zakresie miotaczy min. Objął tę funkcję już 1 października 1916 r., co oznacza, iż był w gronie tych oficerów c. i k. Armii, którzy jako pierwsi wdrażali nowatorską taktykę. Pełnił ją przez pięć miesięcy, do kwietnia 1917 r., doprowadzając do sformowania w tym czasie jednego oddziału szturmowego w sile ośmiu patroli podległego dowództwu korpusu oraz czterech patroli szturmowych w każdym z batalionów wchodzących w jego skład¹⁰⁸. W połowie

¹⁰⁵ AT-OeStA/KA, FA NFA KK XX. Korps neu, Kt. 2836, XX Korps „Sturmübung Levico”. Obstlt. Gustav Butterweck and as k.u.k. 20. Korps-Kmdo, Op. Nr 3005/79, 1 IV 1917 r., b.p.; AIPN Kr, Kolekcja: Eugeniusz Batko, 788/1, Antoni Macheta, Pamiętnik nr 1 za czas od 10 do 19 lat życia, b.p.

¹⁰⁶ Tadeusz Król, „Egzamin”, w *Garść wspomnień spod Rarańczy* (Warszawa: Koło 2. p.p. Legionów, 1938), 79.

¹⁰⁷ Franciszek Rola-Arciszewski (ur. 28 VII 1890 – zm. 31 III 1969) – syn Adama i Julii z d. Bogdany. Oficer zawodowy c. i k. Armii, ukończył w 1910 r. Techniczną Akademię Wojskową w Mödling. Służył w jednostkach pionierów i saperów, dowódca batalionu szturmowego oraz oficer sztabu generalnego. Po zawieszeniu broni w 1918 r. dołączył do polskich formacji we Włoszech. Powrócił do kraju z Armią Polską we Francji. Służył jako oficer zawodowy WP, po przewrocie majowym przeniesiony w stan spoczynku. Poseł na Sejm III Kadencji, działacz społeczny. Podczas II wojny światowej był szefem Gabinetu Wojskowego Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie. Pozostał na emigracji, w 1964 r. awansowany na generała brygady. Pochowany na cmentarzu Brompton w Londynie; CAW-WBH, KGiO, I.480.17, Rola-Arciszewski Franciszek.

¹⁰⁸ AT-OeStA/KA, FA NFA KK XX. Korps neu, Kt. 2836, XX Korps, Sturmtruppen des XX Korps, b.m., 1 V 1917 r., b.p.; CAW-WBH, KGiO, I.480.17, Rola-Arciszewski Franciszek,

1917 r. kurs w Schabs składał się z dowództwa, pododdziałów logistycznego¹⁰⁹, roboczego, taborów oraz dwóch kompanii szkolnych, formowanych z oficerów i żołnierzy przydzielanych z jednostek całego korpusu, a także kompanii CKM i oddziału broni towarzyszącej¹¹⁰. Na wyposażenie tej ostatniej składały się miotacze min, granatów i ognia. Poszczególne jednostki korpusu kierowały na kurs grupy liczące ok. 8–12 żołnierzy w przypadku pułków, samodzielne bataliony kierowały natomiast 3–7 kursantów. Grupowano ich w kompanie szkolne. Po końcowym etapie szkolenia były one przekształcane w oddziały marszowe, które powracały do macierzystych jednostek. Plac ćwiczeń składał się z „ogrodu szturmowego” oraz dwóch części przeznaczonych do ćwiczeń praktycznych: linii umocnień polowych ze stanowiskami artylerii i działek piechoty, przeznaczonych do ćwiczeń patroli szturmowych oraz rozbudowanej pozycji długości ok. kilometra, z liniami własnych oraz wrogich rowów strzeleckich, stanowisk broni zespołowej, poprzedzonych zaporami z drutu kolczastego¹¹¹.

Analogie dostrzegalne są także w etatach dowództwa Szkoły Szturmowej, kopiujących obsadę sztabu austro-węgierskiego batalionu szturmowego, powiększonego o pluton rękodzielników. Także porównując stany austro-węgierskiej kompanii szturmowej z 1917 r. (5 oficerów, 173 podoficerów i żołnierzy, 9 koni, 4 wozy) i kompanii szturmowej instrukcyjnej (4 oficerów, 227 podoficerów i żołnierzy, 9 koni, 3 wozy) widoczne są wyraźne podobieństwa: kompania miała w swym składzie oprócz plutonów szturmowych także gońców pieszych i rowerowych, trzy patrole telefoniczne, oddział saperów, kucharzy i rzemieślników. W porównaniu z typową kompanią strzelecką piechoty kompania szturmowa instrukcyjna była w większym stopniu samodzielna. W stosunku do austro-węgierskiego etatu wprowadzono istotną zmianę w postaci uzupełnienia struktury o oddział saperów, liczący

b.m., 18 XII 1919 r., 20–23; Hauptgrundbuchblatt, b.m., 1918 r., 194–195; Ortner, *Storm Troops*, 77. Podstawy zorganizowane przez por. Rolę-Arciszewskiego posłużyły do dalszego, dynamicznego rozwijania oddziałów szturmowych korpusu w kolejnych miesiącach.

¹⁰⁹ *Materialabteilung*.

¹¹⁰ Pododdziały takie określano jako *Nahkampf Abteilung* lub *Nahkampfmittelkompanie*, *Kampfmittelkompanie* (*Abteilung*). Były one jednostkami wyposażonymi w broń zespołową wspierającą oddziały szturmowe. Przywołana tu kompania broni towarzyszącej kursu Schabs miała składać się z trzech plutonów, wyposażonych w 14 miotaczy min i granatów, 2 miotacze ognia, 2 działka piechoty i 4 CKM; AT-OeStA/KA, FA NFA KK XX. Korps neu, Kt. 2836, XX Korps, Übergang zum Korps-Strumlehrkurs Schabs, Sturmkompanie 90 in Neumarkt, b.d., b.p.

¹¹¹ *Ibid.*, „Sturmtruppen Übungsplatz-Schabs” [mapa placu ćwiczeń w Schabs], b.p.; Meldung über den Komp. Stand, 17 V 1917 r., b.p.; Ausbau der Sturmtruppen im Rayon IV. Beilage 2, b.d., b.p.; Übergang zum Korps-Strumlehrkurs Schabs; Kuk Sturmlehrkurs des XX Korp 1. Kompagnie [meldunek o stanie osobowym kompanii], 17 V 1917 r., b.p.; Schlussübung des Sturmkurses am 26 V [1917], b.p.

trzy sekcje (łącznie 18 ludzi). To ostatnie wynika z faktu, iż w armii austro-węgierskiej saperzy nie stanowili etatowej części pododdziałów szturmowych, lecz w razie zaistnienia takiej potrzeby byli przydzielani do patroli szturmowych¹¹². Takie rozwiązanie można ocenić jako racjonalną i celową modyfikację wynikającą z doświadczeń I wojny światowej. W etacie kompanii szturmowej instrukcyjnej nie wykazano sekcji sanitarnej (obecnej w etacie austro-węgierskim). Zachowana dokumentacja nie pozwala na rozstrzygnięcie, czy w ogóle jej nie przewidziano, czy może „ukryto” ją w etacie podoficerów funkcyjnych.

Służba „szturmowców”

Okoliczności sprawiły, że w 1919 r. żołnierzy Szkoły Szturmowej kierowano także do zadań innych niż odbywanie szkolenia – do ochrony granicy polsko-niemieckiej oraz do służby asystencyjnej.

W marcu 1919 r. w związku z obawami przed wrogimi działaniami ze strony Niemiec, zarządzono wzmocnienie granicy w Zagłębiu Dąbrowskim, na terenie Okręgu Wojskowego Będzin. Skierowano tam wówczas cały skład osobowy Szkoły Szturmowej, który dyslokowano w Dąbrowie Górniczej jako odwód i jednocześnie ochronę miejsca postoju dowództwa. Do walk z Niemcami wówczas nie doszło, „szturmowcy” uczestniczyli natomiast w rozbijaniu istniejącej na tym terenie Milicji Ludowej. Szkoła powróciła do Krakowa w ostatnim tygodniu marca 1919 r.¹¹³

U schyłku I wojny światowej i w pierwszych miesiącach po odzyskaniu niepodległości problemami dotyczącymi mieszkańców Galicji były przestępczość i bandytyzm. W lasach, górach i na terenach wiejskich Małopolski przebywały tysiące żołnierzy powracających z frontu lub z rosyjskiej niewoli, samowolnie przedłużających urlopy i dezertów. Ich liczebność szacowano nawet na ok. 40 tys. osób, nazywanych „zielonymi kadrami”. Część z nich pozyskiwała środki do życia drogą rabunków. Fakt utworzenia polskich władz nie powstrzymał fali napadów przetaczającej się przez Galicję jesienią 1918 r. Nie były w stanie powstrzymać jej tworzące się dopiero polskie formacje policyjne, do pacyfikacji terenu kierowano więc także wojsko. W grudniu 1918 r. DOG Kraków wydało specjalne rozkazy dotyczące asystencji wojskowej, na mocy których do tych zadań miały zostać skierowane specjalnie formowane oddziały (określane jako oddziały lotne) – niektóre

¹¹² Ortner, *Die K. u. K. Sturmtruppen*, 34.

¹¹³ Lech Mastalski, *Dzieje 11 Pułku Piechoty 1918–1939* (Częstochowa: nakładem autora, 2018), 127–128; Sprawozdanie stenograficzne z 16. posiedzenia Sejmu Ustawodawczego z 20 III 1919 r., Warszawa [1919 r.], 845.

z nich dysponowały samochodami oraz bronią maszynową – a także kompanie szturmowe¹¹⁴.

Używanie oddziałów szturmowych do zadań asystencyjnych i zwalczania bandytyzmu było niezgodne z ich pierwotnym przeznaczeniem taktycznym. Wynikało ono najprawdopodobniej z wysokiego poziomu wyszkolenia i morale tych żołnierzy. Praktyka ta występowała już podczas I wojny światowej: latem 1918 r. do udziału w obławach wymierzonych w galicyjskie „zielone kadry” zaangażowano ściągnięty w tym celu ze Lwowa 25 batalion szturmowy¹¹⁵, z kolei do „walk z bandami” na terenie okupowanej Ukrainy w sierpniu 1918 r. zaangażowano 54 batalion szturmowy¹¹⁶. Analogiczne zadania krakowscy „szturmowcy” realizowali siłą dwóch plutonów, prowadząc w maju 1919 r. działania w powiecie sandomierskim, „oczyszczając go z band, które się przeprawiły przez Wisłę z Galicji” i rozpraszając je w rejonie Kolbuszowej¹¹⁷. Elementem tych działań było konfiskowanie broni pozostającej w rękach ludności cywilnej. Do takiego zadania skierowano latem 1919 r. kompanię szkoły szturmowej, która uczestniczyła w trwającej tydzień akcji rozbijania powiatu bocheńskiego, zyskując uznanie dowódcy DOG za „sumienne i gorliwe spełnianie tego ciężkiego zadania”, zrealizowanego z powodzeniem przy udziale niewielkich sił wojska i żandarmerii¹¹⁸.

¹¹⁴ Archiwum Muzeum Krakowa, Relacje, R. 1665, Ignacy Śnigowski, Z pyłu zapomnienia. Oswobodzenie miasta w r. 1918”, Głubczyce, [1968 r.], 1, 6; R. 1672, Stanisław Brutanek, Ze wspomnień. Styczeń, luty 1919 r., 3–7; CAW-WBH, Kolekcja rękopisów, Relacje, I.400.2285, Relacja kpt. Kazimierza Szczepańskiego, Kraków, 21 I 1936 r., 1–3; Baczkowski, „The Disintegration of the Austro-Hungarian Army in 1918”, *Folia Historica Cracoviensia* 25, nr 2 (2019): 123–143, <https://doi.org/10.15633/fhc.3601>; Andrzej Chwalba, 1919. Pierwszy rok wolności (Włocławek: Czarne, 2019), 300–336; Piotr Hac, „Geneza asystencji wojskowej w II Rzeczypospolitej”, *Przegląd Historyczno-Wojskowy* 22 (73), nr 3 (277) (2021): 96–102, [https://doi.org/10.32089/WBH.PHW.2021.3\(277\).0003](https://doi.org/10.32089/WBH.PHW.2021.3(277).0003); Marek Mączyński, *Policja Państwowa w II Rzeczypospolitej. Organizacyjno-prawne podstawy funkcjonowania* (Kraków: Wyższa Szkoła Biznesu, Księgarnia Akademicka, 1997), 15–16; Przemysław Wywiół, *Garnizon Wojska Polskiego w Krakowie w latach 1918–1939* (Kraków: Księgarnia Akademicka, 2019), 66, 75–76. Szereg artykułów na temat wydarzeń w 1918 r. w poszczególnych powiatach, gminach i miejscowościach Małopolski, oraz bandytyzmu i zapobieganiu temu zjawisku opublikowano w: *Wspólnota małopolska. Pismo marszałków, prezydentów, starostów, burmistrzów, wójtów i radnych* nr 61 (2018).

¹¹⁵ Baczkowski, *Anonimowi sprawcy*, 96.

¹¹⁶ AT-OeStA/KA, FA NFA, Gefechtsberichte, Kt 151, Erfahrungen über die Kämpfe am russischen Kriegsschauplatzes, Erfahrungen aus den Bandenkämpfen in der 2. Hälfte August im Beriche des XXV. Korps, b.p.; Skizze mit der Bandebewegung in der Zeit vom 15–24.8.[19]18 im Raume südl. Žmerinka, b.p.

¹¹⁷ „1919, maj 17 – Raport polityczno-informacyjny MSWojsk. o sytuacji w kraju”, w *O Niepodległą i granice*, t. 2, *Raporty i komunikaty naczelnych władz wojskowych o sytuacji wewnętrznej Polski 1919–1920*, red. Marek Jabłonowski, Piotr Stawecki i Tadeusz Wawrzyński (Warszawa-Pułtusk: Uniwersytet Warszawski, Wyższa Szkoła Humanistyczna, 1999–2000), 193.

¹¹⁸ CAW-WBH, DOK V/DOG Kraków, 3251/2019/215, Rozkaz DOG Kraków nr 104, Kraków, 11 VIII 1919 r., b.p.

Wspominając o tych aspektach związanych z utrzymaniem porządku publicznego, należy odnotować także fakt służby oficerów, mających doświadczenie w oddziałach szturmowych, w formacjach Żandarmerii Krajowej, pełniące funkcje policyjne na terenie południowej Polski¹¹⁹. Pełnili ją m.in. wspomniani ppor. Brutanek, stojący w 1918–1919 r. na czele plutonu żandarmerii utrzymującego porządek publiczny w rejonie Jordanowa, ppor. Kostuch – dowódca żandarmerii kolejno w Wadowicach, Ropczycach, Mielcu i Łańcucie¹²⁰, ppor. Szewczyk, dowodzący żandarmerią w pow. chrzanowskim, ppor. Grudziński, dowodzący plutonem szturmowym w 1 batalionie strzelców krakowskich, pełniącym funkcję oddziału asystencyjnego w Krakowie¹²¹ czy Wojciech Stepek¹²², oficer *Jagdkommando* 16 pp Obrony Krajowej – w 1918 r. komendant powiatowy żandarmerii w Strzyżowie. W działaniach asystencyjnych brały udział także kompanie szturmowe 20 Pułku Piechoty Ziemi Krakowskiej (dalej: ppZK) ppor. Schreyera oraz 13 pp por. Elterleina. Ta ostatnia przyczyniła się do stłumienia burzliwych rozruchów w Rzeszowie i w rejonie Kolbuszowej w maju 1919 r.¹²³

Żołnierze Szkoły Szturmowej brali udział także w życiu garnizonu krakowskiego, uczestnicząc w uroczystościach 509. rocznicy bitwy grunwaldzkiej obchodzonej 13 lipca 1919 r. z udziałem gen. Józefa Hallera¹²⁴.

¹¹⁹ Bernard Kayzer, „Organizacja Żandarmerii Krajowej i Policji w Małopolsce Wschodniej w latach 1918–1922”, *Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska* 19 (2006): 23–64.

¹²⁰ CAW-WBH, AP, 5540, Kostuch Kazimierz, Karta ewidencyjna, [1920/1921 r.].

¹²¹ CAW-WBH, WBH, I.341.1.237, Zestawienia historii organizacji piechoty 1918–1921, Tabela „1. baon strzelców”, Kraków, 19 I 1922 r., b.p.; DOK V/DOG Kraków, 3251/2019/213, Rozkaz DOG Kraków nr 24, Kraków, 4 III 1919 r., b.p.; *Ranglisten des Kaiserlichen*, 373, 580; *Spis oficerów*.

¹²² Wojciech Stepek (ur. 11 IV 1885 w Haczowie – zm. 13 XI 1938) – w latach 1907–1908 służył w 16 ppOK jako jednoroczny ochotnik. Podczas I wojny światowej w armii austro-węgierskiej, w 16 ppOK/16 ps, m.in. jako dowódca plutonu *Jagdkommando*. Od jesieni 1918 r. w WP, pełnił służbę jako oficer zawodowy żandarmerii. Był autorem i współautorem publikacji dotyczących służb śledczej, wywiadowczej i kryminalnej. W 1930 r. przeniesiony w stan spoczynku. Zmarł w Poznaniu, pochowany na cmentarzu parafii św. Wojciecha; AT-OeStA/KA, FA NFA, Divisionkommandos (DK) (1914–1918), 62. Infanteriedivision (62. ID) 1915–1918, Kt 3534, 62. Infanteriedivision, K.k. LIR 16. Gagisteneinteilungsliste, 25 IV 1915 r., b.p.; CAW-WBH, AP, 7216, Pick Ignacy, Pismo Dywizjonu Żandarmerii nr 5 w Krakowie do Dowództwa Żandarmerii nr 5 w Krakowie, Kraków, 15 VI 1920 r., b.p.; Protokół przesłuchania mjr. Wojciecha Stepka, Kraków, 11 I 1921 r., b.p. Marek Przeniosło, „Żandarmeria w Galicji Zachodniej w początkach niepodległości (1918–1919)”, *Dzieje Najnowsze* 40, nr 4 (2008): 103.

¹²³ CAW-WBH, AP, I.481.E.497, Elterlein Seweryn, Lista kwalifikacyjna, 1921 r., b.p.; „1919, maj 4 – Raport polityczno-informacyjny MSWojsk. o sytuacji w kraju”, w *O Niepodległą i granice*, 2:183; Haberek i Pięciak, *Wielka Księga*, 55.

¹²⁴ „Święto radości i tryumfu w wolnej Polsce. W rocznicę pogromu Prusaków pod Grunwaldem”, *Ilustrowany Kuryer Codzienny*, lipiec 15, 1919, nr 190, 2.

Fot. 7. Defilada oddziału piechoty polskiej na Rynku Głównym w Krakowie, 1919 r. Żołnierze umundurowani w mundury wz. 1917 oraz stalowe hełmy wzoru niemieckiego, co odpowiada wizerunkowi żołnierzy Szkoły Szturmowej znanemu ze szkiców ppor. Jana Steca

Źródło: „Życie Literackie”, listopad 3, 1968, nr 44.

Jedyną odnotowaną stratą Szkoły Szturmowej był plut. Czesław Kamiński, żołnierz 4 pp pełniący służbę w 1 kompanii szturmowej, który zmarł lub zginął 24 grudnia 1918 r.¹²⁵ Nie udało się ustalić, czy zmarł w wyniku

¹²⁵ CAW-WBH, Komenda Garnizonu Kraków, I.372.27.1, Rozkazy jawne Komendy Miasta Kraków, Rozkaz Komendy Miasta nr 53, Kraków, 26 XI 1918 r., b.p.; Jerzy Drogomir, *Polegli w Galicji Zachodniej 1914–1915* (1918). *Wykazy poległych i zmarłych na 400 cmentarzach wojskowych w Galicji Zachodniej*, t. 3 (Tarnów: Muzeum Okręgowe w Tarnowie, 2005), 419. Został pochowany na cmentarzu Rakowickim w Krakowie, kwarta XXIV.

choroby, czy jego śmierć była wynikiem innego zdarzenia, np. wypadku podczas ćwiczeń prowadzonych z użyciem ostrej amunicji.

Rozwiązanie Szkoły Szturmowej

Na mocy wydanego 12 sierpnia rozkazu dowódcy DOG. nr 105¹²⁶, z dniem 14 sierpnia 1919 r. rozwiązano Szkołę Szturmową. Tym samym rozkazem rozwiązano także szkołę okręgową podoficerów w Krakowie oraz szkołę karabinów maszynowych. Dowódcom szkół oraz instruktorom wyrażono pochwały, podkreślając „pierwszorzędne” wykształcenie elewów wyróżniających się „dziarskim wyglądem i nadzwyczajną karnością” żołnierzy Szkoły Szturmowej¹²⁷. Wzorowo oceniano także jej dowódcę¹²⁸. Według cytowanego rozkazu szkoła miała zostać wcielona do batalionu zapasowego 20 ppZK. W praktyce jednak to nie nastąpiło. Oficerowie-instruktorzy kontynuowali służbę – większość z nich w 13 pp¹²⁹.

Zaistniała sytuacja nasuwa pytanie dlaczego zdecydowano się na rozwiązanie Szkoły Szturmowej DOG Kraków? Biorąc pod uwagę fakt, iż oddziały szturmowe podczas I wojny światowej dowiodły swej skuteczności, jawi się to z pozoru jako decyzja nieracjonalna. Jak oceniał badacz dziejów piechoty Zdzisław Jagiełło, zaniechano tego „z powodu istniejących trudności w ujednocnieniu struktur pułków i dywizji piechoty”¹³⁰. Mogły wpłynąć na nią – jak i na ogólną rezygnację z formowania odrębnych oddziałów szturmowych w WP (wprowadzony w grudniu 1919 r. etat pułku piechoty w ogóle nie przewidywał ich istnienia¹³¹) – dwa czynniki: wysoki koszt prowadzenia szkolenia oraz efekt niewspółmierny do realiów wojen toczonych przez odrodzoną Rzeczpospolitą.

Wysoki koszt prowadzenia szkolenia wynikał z konieczności budowy skomplikowanej i rozbudowanej infrastruktury. Jak wykazano wyżej, prócz zaplecza koszarowego obejmowała także rozległe place ćwiczeń i poligony. Co wydaje się istotniejsze, prowadzenie szkolenia w taki sposób, jaki

¹²⁶ CAW-WBH, DOK V/DOG Kraków, 3251/2019/215, Rozkaz DOG Kraków nr 105, Kraków, 12 VIII 1919 r., b.p.

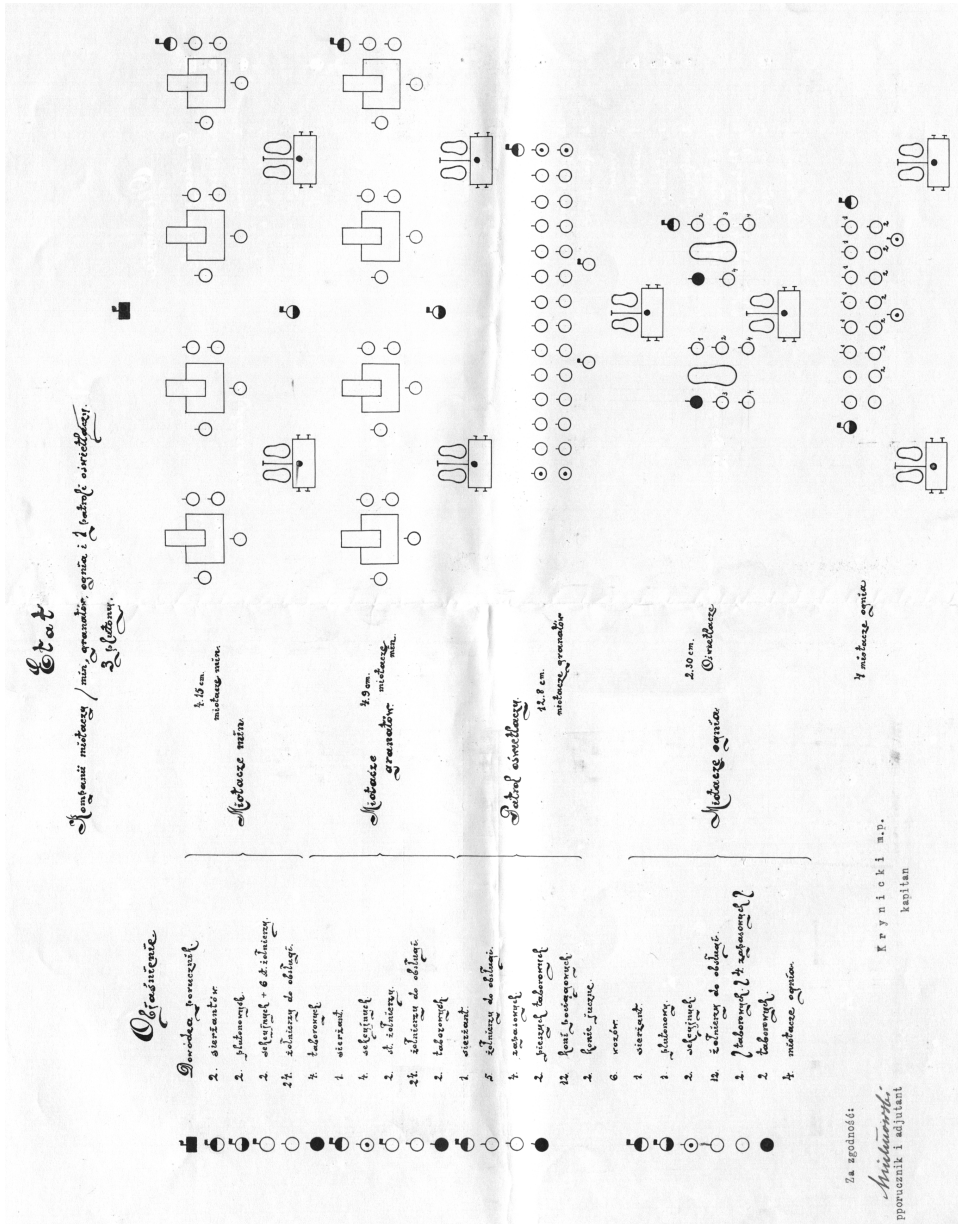
¹²⁷ Ibid., Rozkaz DOG Kraków nr 123, Kraków, 31 VIII 1919 r., b.p.

¹²⁸ CAW-WBH, AP, 5577, Włodzimierz Krynicki, Karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej, 1919 r., b.p.

¹²⁹ Funkcje dowódców kompanii w 13 pp objęli ppor. Stec i por. Jachieć, który poległ 10 XI 1919 r. w m. Lepel na Białorusi. Porucznik Elterlein objął komendę batalionu w tymże pułku. Natomiast kpt. Krynicki został mianowany członkiem Komisji Weryfikacyjnej MSWojsk.; jego oddziałem macierzystym pozostawał 13 pp.

¹³⁰ Jagiełło, *Piechota*, 27, 30.

¹³¹ Odziemkowski, *Piechota*, 132.

Fot. 8. Etat kompanii miotaczy i kompanii CKM przy Szkole Szturmowej DOG Kraków

Źródło: CAW-WBH, ISW/Piech. MSWojsk., I.300.9.16, b.d. [1919 r.], b.p.

przewidziano w programie kształcenia, wymagało użycia znacznych środków w postaci broni maszynowej, działek piechoty, artylerii i miotaczy¹³². Generowało to zużycie amunicji i granatów oraz środków walki, których brakowało na froncie.

Prowadzenie tak kosztownego szkolenia dawało efekt w postaci oddziałów wprawdzie doskonale wyszkolonych, ale przeznaczonych do wyspecjalizowanych działań w postaci zdobywania i utrzymywania nieprzyjacielskich okopów. Oddziały szturmowe były odpowiedzią na impas tzw. wojny okopowej i do ich przełamywania były przeznaczone. Przebieg walk polsko-ukraińskich, polsko-czechosłowackich oraz pierwszych starć z bolszewikami w latach 1918–1919 był inny niż podczas Wielkiej Wojny. Walczyły ze sobą oddziały mniej liczne, a działania – szczególnie na rozległych przestrzeniach dawnej Galicji Wschodniej – koncentrowały się wokół najważniejszych punktów taktycznych: węzłów, szlaków, stacji kolejowych, mostów, miejscowości. Rzadziej budowano ciągle linie umocnień polowych. Gdy nawet powstawały, nie były aż tak rozbudowane jak podczas I wojny światowej i obsadzały je mniejsze liczebnie wojska. Nie istniała zatem konieczność utrzymywania wyspecjalizowanych oddziałów do ich przełamywania.

* * *

Szkoła Szturmowa DOG Kraków stanowi krótki epizod w dziejach szkolnictwa wojskowego II RP. Jej historia obrazuje zarazem próbę recepcji wzorców z armii państw centralnych okresu I wojny światowej do armii odrodzonej Polski. Stanowiła także próbę zastosowania w niej nowatorskich metod szkolenia i prowadzenia działań taktycznych. Wykorzystano przy tym doświadczenie i osobiste predyspozycje grona oficerów-Polaków służących wcześniej w armii monarchii Habsburgów. Koncepcja formowania dobrze wyszkolonych oddziałów ofensywnych była zasadna, a jej realizacja kopiowała sprawdzone wzorce, nieznacznie tylko zmodyfikowane na bazie wojennych realiów. Kadre szkoły stanowili oficerowie wyselekcjonowani pod względem przygotowania teoretycznego w zakresie prowadzenia szkolenia, praktyki w działaniu formacji ofensywnej piechoty, jak i dowodzenia na odpowiednim szczeblu. Wykonano podstawową infrastrukturę szkoleniową w postaci rozbudowanego placu ćwiczeń. W realiach towarzyszących formowaniu WP oraz wojnom toczonym w latach 1918–1919 okazała się kosztowna i nieprzystająca do odmiennej sytuacji taktycznej.

¹³² Na przykład, jednorazowo w ćwiczeniu 12 patroli szturmowych uczestniczyły 3 kompanie piechoty, oddział roboczy, 4 haubice, 4 działa polowe i 4 działa górskie oraz oddział broni towarzyszącej w sile 10 CKM, 24 miotacze min i granatów oraz 3 miotacze ognia; AT-OeStA/KA, FA NFA KK XX. Korps neu, Kt. 2836, XX Korps, Schlussübung des Sturm-kurses am 26 V [1917 r.], b.p.

Dzieje Szkoły Szturmowej DOG Kraków rzucają także światło na inne zjawisko z lat 1918–1919, jakim był powszechny na terenie dawnej Galicji bandytyzm. Do jego zwalczania kierowano także formacje szturmowe. Było to niezgodne z ich przeznaczeniem taktycznym, stosowane ze względu na skalę trudności związanych z poskromieniem przestępczości i słabością sił policyjnych. Wynikało zapewne także z wysokiego morale tych oddziałów oraz osobistych walorów służących w nich oficerów, gotowych do dynamicznych i nieszablonych działań. Być może te okoliczności sprawiły, że ścieżkę służby w formacjach żandarmerii i policji wybrała w okresie II RP część oficerów, związanych podczas I wojny światowej z formacjami szturmowymi.

Załącznik nr 1

Program ośmiotygodniowego wykształcenia szturmowego

1. Tydzień					
Dzień	Przed południem			Po południu	
	7:00–8:00	8:00–10:00	10:00–11:00	14:00–16:30	16:30–17:00
Poniedziałek	Zestawienie listy ewidencyjnej nowo przybyłych, podział na drużyny, przydział ubikacji itp.			Wizyta mundurów, broni, kąpiel.	Salutowanie, meldunki, rozkaz.
Wtorek	Ćwiczenia gimnastyczne, walka wręcz.	Musztra formalna.		Rzucanie atrapami.	j.w.
Środa	Ćwiczenia gimnastyczne, walka wręcz.	Rzucanie atrapami.	Ćwiczenia na placu przeszkód.	Gry sportowe, piłka nożna.	j.w.
Czwartek	Ćwiczenia gimnastyczne, lekka atletyka.	j.w.	j.w.	Strzelanie do figur krytych na 100 m.	j.w.
Piątek	j.w.	j.w.	j.w.	Musztra formalna.	j.w.
Sobota	j.w.	j.w.	j.w.	Czyszczenie ubikacyj, wizyta broni, kąpiel.	j.w.
Niedziela	8:00–9:00 Wizyta ubikacyj i porządku koszarowego. 13:30–14:00 Rozkaz.				

2. Tydzień					
Dzień	Przed południem			Po południu	
	7:00–8:00	8:00–10:00	10:00–11:00	14:00–16:30	16:30–17:00
Poniedziałek	Ćwiczenia gimnastyczne, gry sportowe.	Rzucanie atrapami.	Ćwiczenia na placu przeszkód.	Musztra formalna.	Salutowanie, meldowanie, rozkaz.
Wtorek	Ćwiczenia gimnastyczne, walka wręcz.	j.w.	j.w.	Strzelanie do figur krytych na 100x [tj. 100 kroków]	j.w.
Środa	Ćwiczenia gimnastyczne, lekka atletyka.	j.w.	j.w.	Praktyczna szkoła obchodzenia się z ostrymi granatami ręcznymi. Sposób użycia. Różne sporty.	j.w.
Czwartek	j.w.	j.w.	j.w.	Musztra formalna.	j.w.
Piątek	j.w.	j.w.	j.w.	Strzelanie do figur krytych na 100 m.	j.w.
Sobota	j.w.	j.w.	j.w.	Czyszczenie ubikacyj, wizyta broni, kąpiel.	j.w.
Niedziela	8:00–9:00 Wizyta ubikacyj. 13:30–14:00 Rozkaz.				
3. Tydzień					
Dzień	Przed południem			Po południu	
	7:00–8:00	8:00–10:00	10:00–11:00	14:00–16:30	16:30–17:00
Poniedziałek	Ćwiczenia gimnastyczne, gry sportowe.	Wspólna praca rotety szturmowej w walkach pozycyjnych i w ataku.	Ćwiczenia na placu przeszkód.	Rzucanie ostrymi granatami.	Salutowanie, meldowanie, rozkaz.
Wtorek	Ćwiczenia gimnastyczne, walka wręcz.	Patrol szturmowa [sic!]. Organizacja, obowiązki poszczególnych członków, atak ze sap i z pozycji pogotowia.		Strzelanie do figur krytych na 100 m.	j.w.
Środa	Ćwiczenia gimnastyczne, lekka atletyka.	Patrol szturmowa w ataku przez pole lejów, przez przeszkodę, aż do wtargnięcia do pierwszej linii.		Szkoła praktycznego podziału pracy celem zdobycia pozycji nieprzyjaciela.	j.w.

Czwartek	j.w.	Patrol szturmowa w ataku na pierwszą linię pozycji nieprzyjaciela, zwijanie pierwszej linii.		Badanie pozycji nieprzyjaciela na placu ćwiczeń, ocena odległości, plany, szkice.	j.w.
Piątek	j.w.	Rzucanie atrapami.	Ćwiczenia na placu przeszkód.	Musztra formalna.	j.w.
Sobota	j.w.	Patrol szturmowa w ataku na pierwszą linię, skradanie się pod linię nieprzyjaciela, usuwanie przeszkód za pomocą mostów szturmowych, czołganie.	Przecinanie drutów, sposoby wysadzania drutów.	Czyszczenie ubikacyj, wizyta broni, kąpiel.	j.w.
Niedziela	8:00–9:00 Wizyta ubikacyj. 13:30–14:00 Rozkaz.				
4. Tydzień					
Dzień	Przed południem			Po południu	
	7:00–8:00	8:00–10:00	10:00–11:00	14:00–16:30	16:30–17:00
Poniedziałek	Ćwiczenia gimnastyczne, gry sportowe.	Patrol szturmowa w ataku na pierwszą linię. Wtargnięcie do pierwszej linii, zwijanie pierwszej linii, zabezpieczenie boków. Połączenie telefoniczne.	Rzucanie atrapami.	Musztra formalna.	Salutowanie, meldowanie, rozkaz.
Wtorek	Ćwiczenia gimnastyczne, walka wręcz.	Atak dwóch patroli szturmowych na pierwszą linię nieprzyjaciela, wspólna praca, patrol telegraficzny, znaki, sygnały, meldunki, zwijanie pierwszej linii, prędkie tworzenie przeszkód, zabezpieczenie boków.		Badanie pozycji nieprzyjaciela za pomocą wywiadu, ocena odległości i wzmocnionych pozycji nieprzyjaciela. Plany i szkice.	j.w.

Środa	Ćwiczenia gimnastyczne, lekka atletyka.	Patrol szturmowy po zajęciu pierwszej linii w ataku na drugą linię napotyka na gniazda kulomiotów, na punkty oparcia, pozycje zaporowe, niszczenie tychże, sygnały do innych oddziałów, porozumiewanie się celem ściągnięcia kulomiotów, miotaczy min, celem wsparcia własnych akcji.	Rzucanie ostrymi granatami.	j.w.
Czwartek	j.w.	Odgradzanie i przebudowywanie zajętych rowów, używanie naszych i obcych środków do walki, rów prosty z poprzecznkami, zygzakowaty, urządzenie prędkich przeszkód, zdobywanie ziemianek z broniącym się nieprzyjacielem.	Strzelanie do figur krytych na 100 m.	j.w.
Piątek	j.w.	Ważność punktualnego, nagłego działania podług zegarka. Szybki i celny wypad z pozycji szturmowej celem poprawienia własnej linii, bez wsparcia artylerii, walka granatem i bronią palną, walka wręcz, zachowanie się i obowiązki komendanta patrolu, jeńcy, kontratak nieprzyjacielski z boku.	Wywiad i obserwacja linii nieprzyjaciela, celem znalezienia wzmocnionych i słabych części pozycji nieprzyjaciela. Notatki dzienne sporządzane na podstawie obserwacji i wywiadu. Plany, szkice.	j.w.
Sobota	j.w.	Trzy patrole szturmowe we wspólnym ataku celem zdobycia pierwszej linii nieprzyjaciela, zwijanie pierwszej linii, sygnały, telefoniczny patrol, podział pracy po zdobyciu pierwszej linii, odgradzanie, przygotowanie zdobytej pozycji do obrony, zachowanie się przed kontratakiem.	Czyszczenie ubikacyj, wizyta broni, kąpiel	j.w.
Niedziela	8:00–9:00 Wizyta ubikacyj. 13:30–14:00 Rozkaz.			

5. Tydzień					
Dzień	Przed południem			Po południu	
	7:00–8:00	8:00–10:00	10:00–11:00	14:00–16:30	16:30–17:00
Poniedziałek	Ćwiczenia gimnastyczne, gry sportowe.	Atak trzech patroli szturmowych na pozycję nieprzyjaciela po przygotowaniu artyleryjskim i miotaczy min. Wspólna praca z pierwszą falą piechoty.	Ćwiczenia na placu ćwiczeń, przeszkód.	Rzucanie granatami ostrymi.	Salutowanie, meldowanie, rozkaz.
Wtorek	Ćwiczenia gimnastyczne, walka wręcz.	Atak patroli szturmowych po zdobyciu pierwszej linii nieprzyjacielskiej na drugą linię. Zajęcie drugiej linii.		Strzelanie do figur krytych na 100 m.	j.w.
Środa	Ćwiczenia gimnastyczne, lekka atletyka.	Rzucanie atrapami.	Ćwiczenia na placu przeszkód.	Badanie i obserwacja linii i pozycji nieprzyjaciela, różne metody wykrywania gniazda km, rozróżnienie pozycji wzmocnionych betonem, śledzenie zbiornych punktów sieci telefonicznej, plany, szkice.	j.w.
Czwartek	j.w.	Atak trzech patroli szturmowych podług planu i szkicu celem zajęcia drugiej linii nieprzyjacielskiej, wzajemne porozumiewanie się, sygnały, znaki, zabezpieczenie boków.		Musztra formalna.	j.w.
Piątek	j.w.	Atak trzech patroli szturmowych na trzecią linię nieprzyjacielską. Zajęcie tejże, natychmiastowy wywiad, zabezpieczenie z przodu i boków, wykonywanie szkiców, przygotowanie do odparcia ataków.		Sposób używania naszych i obcych środków do walki: kulomioty, miotacze min, obsługa tychże.	j.w.

Sobota	j.w.	Zdobywanie części flankujących pozycji nieprzyjacielskich nierozpoznanych przy ataku, miejsc obronnych pomiędzy liniami, krępujących dalszy atak, znaki sygnały i połączenia.	Czyszczenie ubikacyj, wizyta broni, kąpiel.	j.w.
Niedziela	8:00–9:00 Wizyta ubikacyj. 13:30–14:00 Rozkaz.			

6. Tydzień

Dzień	Przed południem			Po południu	
	7:00–8:00	8:00–10:00	10:00–11:00	14:00–16:30	16:30–17:00
Poniedziałek	Ćwiczenia gimnastyczne, gry sportowe.	Trzy patrole szturmowe w kontrataku na nieprzyjaciela który wtargnął do własnych rowów i pozycji. Wspomnienie własnej pozycji, kontratak z boków rowami, kontratak przez pole lejów.		Nauka składania wybuchowych ładunków skoncentrowanych i rozłożonych. Niszczenie przeszkód drucianych.	Salutowanie, meldowanie, rozkaz.
Wtorek	Ćwiczenia gimnastyczne, walka wręcz.	Atak trzech patroli szturmowych na trzy pozycje nieprzyjaciela, używanie blach pancernych, łańcucha gońców, urządzeń telegraficznych, kolumna trzy fale własnej piechoty pod przewodnictwem patroli szturmowych.		Strzelanie do figur krytych na 100 m.	j.w.
Środa	Ćwiczenia gimnastyczne, lekka atletyka.	Rzucanie atrapami.	Ćwiczenia na placu przeszkód.	Musztra formalna.	j.w.
Czwartek	j.w.	Atak trzech patroli szturmowych na trzecią linię nieprzyjaciela, używanie kulomiotów, miotaczy min, używanie odebranych nieprzyjacielowi środków do walki.		Rysowanie planów i szkiców. Sposoby rysowania pozycji nieprzyjaciela. Rozpoznawanie odrębnych środków do walki skrycie wbudowanych, odróżnianie fortyfikacji wzmocnionych.	j.w.

Piątek	j.w.	Kompania szturmowa podzielona na patrole w połączeniu z trzema falami własnej piechoty przeprowadza atak celem zdobycia trzeciej linii nieprzyjaciela. Różne funkcje poszczególnych oddziałów według planu. Połączenia i wzajemne porozumiewanie się.	Nauka składania wybuchowych ładunków skoncentrowanych i rozłożonych, niszczenie przeszkód, używanie mostów szturmowych.	j.w.
Sobota	j.w.	Jak dnia poprzedniego.	Czyszczenie, wizyta broni, kąpiel.	j.w.
Niedziela	8:00–9:00 Wizyta ubikacyj. 13:30–14:00 Rozkaz.			

7. Tydzień

Dzień	Przed południem			Po południu	
	7:00–8:00	8:00–10:00	10:00–11:00	14:00–16:30	16:30–17:00
Poniedziałek	Ćwiczenia gimnastyczne, gry sportowe.	Musztra formalna.	Ćwiczenia na placu przeszkód.	Używanie masek gazowych. Sposób obchodzenia się.	Celem wywiadu linii nieprzyjacielskiej i wzięcia jeńców wykonany nagły atak ze sap szturmowych nocną porą.
Wtorek	Ćwiczenia gimnastyczne, walka wręcz.	Rzucanie atrapami.	j.w.	j.w.	Atak trzech patroli szturmowych po krótkim, nagłym ogniu min na pierwszą linię nieprzyjacielską, sygnały, patrole zabezpieczenia boków, etc. nocną porą.
Środa	Ćwiczenia gimnastyczne, lekka atletyka.	Rzucanie ostrymi granatami.	j.w.	Obsługa miotaczy min i km.	Atak trzech patroli szturmowych jak wczoraj, kontratak nieprzyjacielski.

Resztę tygodnia zajmie powtórzenie całego w sześciu tygodniach wziętego materiału, na podstawie rozmaitych skombinowanych zadań. Dni te stoją również do dyspozycji, jeżeliby z powodu słoty nie można było przeprowadzić jakichkolwiek ćwiczeń z przepisane programu.

8. Tydzień

W ósmym tygodniu wykonane będą ćwiczenia połowe dwóch kompanii szturmowych, przy współudziale większych oddziałów piechoty, kulomiotów, miotaczy min, a w razie dyspozycji nawet i artylerii, na odpowiednim do tego terenie. Ćwiczenia te byłyby powtórzeniem i ewentualnym uzupełnieniem wziętego materiału, oraz wieńczyłyby wykształcenie szturmowe poprzednich tygodni, odpowiadając wszelkim wymaganiom w polu.

Źródło: AN w Krakowie, Akta osób i rodzin – zbiór szczątków zespołów, 29/645/518, Akta osobiste Jana Steca, Program ośmiotygodniowego wykształcenia szturmowego, Prądnik Czerwony–Kraków, 29 IV 1919 r., 551–590.

Załącznik nr 2

Etat Dowództwa Szkoły Szturmowej DOG Kraków

Ilość oficerów, podoficerów i starszych żołnierzy	Wyszczególnienie	Szeregowcy	Konie	Wozy	Uzbrojenie	Uwagi
1 kapitan	Dowódca szkoły szturmowej	2	1	–	1 szabla 1 pistolet 1 karabinek 1 szabla pionierska	
1 porucznik	Adiutant	1	1	–	1 szabla 1 pistolet 1 karabinek 1 szabla pionierska	
1 kapitan	Lekarz	1	–	–	1 szabla 1 pistolet	
2 sierżantów	Podoficer kancelaryjny / ewidencyjny/	–	–	–	2 szable 2 pistolety	
1 plutonowy	Pisarz	–	–	–	1 karabinek 1 bagnet	
1 sekcyjny	Litograf	–	–	–	1 karabinek 1 bagnet	
2 starszych żołnierzy	Ordynans kancelaryjny	–	–	–	2 karabinki 2 bagnety	

–	Wózek osobowy	1	2	1		
2 kapitanów 1 porucznik 2 sierżantów 1 plutonowy 1 sekcyjny 2 st. żołnierzy	Ogółem	5	4	1	5 szabel 5 pistoletów 4 bagnety 7 karabinków 3 szable pionierskie	

Komisja kasowa

Ilość oficerów, podoficerów i starszych żołnierzy	Wyszczególnienie	Szeregowców	Koni	Wozy	Uzbrojenie	Uwagi
1 porucznik	Oficer kasowy	–	–	–	1 szabla 1 pistolet	
1 porucznik	Oficer prowiantowy	–	–	–	1 szabla 1 pistolet	
1 sierżant sztabowy 4 sierżantów	Podoficer rachunkowy	–	–	–	5 szabel 5 pistoletów	
1 plutonowy	Podoficer prowiantowy	–	–	–	1 karabinek 1 bagnet	
1 sierżant	Pomocnik oficera prowiantowego	–	–	–	1 szabla 1 pistolet	
1 sekcyjny	Ordynans	2	–	–	2 karabinki 2 bagnety	
2 poruczników 1 sierżant sztabowy 5 sierżantów 1 plutonowy	Ogółem	2	–	–	8 szabel 8 pistoletów 3 bagnety 3 karabinki	

Tabor Szkoły Szturmowej

Ilość oficerów, podoficerów i starszych żołnierzy	Wyszczególnienie	Szeregowców	Koni	Wozy	Uzbrojenie	Uwagi
1 sierżant	Wachmistrz stajenny	–	–	–	1 szabla 1 pistolet	
1 sierżant	Magazynier / podoficer zarządca materiału/	–	–	–	1 szabla 1 pistolet	
2 sierżantów	Ogółem	–	–	–	2 szable 2 pistolety	

Zarząd rejonowy i strzelnica

Ilość oficerów, podoficerów i starszych żołnierzy	Wyszczególnienie	Szeregowców	Koni	Wozy	Uzbrojenie	Uwagi
1 porucznik	Oficer rejonowy	-	-	-	1 szabla 1 pistolet	
1 sierżant	Pomocnik	-	-	-	1 szabla 1 pistolet	
-	Szeregowiec	8	-	-	8 bagnatów 8 karabinków	
1 sierżant	Zarządca strzelnicy	-	-	-	1 szabla 1 pistolet	
-	Rzemieślnik /stolarz lub cieśla/	6	-	-	6 bagnatów 6 karabinków	
1 porucznik 2 sierżantów	Ogółem	14	-	-	3 szable 3 pistolety 14 bagnatów 14 karabinków	

Etat plutonu rękodzielników przy Szkole Szturmowej DOG [Dowództwa Okręgu Generalnego] Kraków

Ilość oficerów, podoficerów i starszych żołnierzy	Wyszczególnienie	Szeregowców	Koni	Wozy	Uzbrojenie	Uwagi
1 sierżant 1 plutonowy	Rusznikarz	-	-	-	1 pistolet 2 bagnety 1 karabinek	
1 sekcyjny	Ślusarz	1	-	-	2 bagnety 2 karabinki	
1 plutonowy	Kowal podków	-	-	-	1 bagnet 1 karabinek	
1 starszy żołnierz	Stolarz	1	-	-	2 bagnety 2 karabinki	
-	Cieśla	2	-	-	2 bagnety 2 karabinki	
1 sekcyjny	Kołodziej	-	-	-	1 bagnet 1 karabinek	
1 sekcyjny	Rymarz	1	-	-	2 bagnety 2 karabinki	
1 sekcyjny	Szewc	1	-	-	2 bagnety 2 karabinki	

1 sekcyjny	Krawiec	1	-	-	2 bagnety 2 karabinki	
1 sierżant 2 plutonowych 5 sekcyjnych 1 st. żołnierz	Ogółem	13	-	-	1 pistolet 22 bagnety 21 karabinków	

Kompania szturmowa instrukcyjna

Ilość oficerów, podoficerów i starszych żołnierzy	Wyszczególnienie	Szeregowców	Koni	Wozy	Uzbrojenie	Uwagi
1 kapitan	Dowódca kompanii	1	1	-	1 szabla 1 pistolet	
3 poruczników	Dowódca plutonu	-	-	-	3 szable 3 pistolety	
1 sierżant sztabowy	Sierżant sztabowy	-	-	-	1 szabla 1 pistolet	
1 sierżant	Sierżant liniowy	-	-	-	1 pistolet 1 bagnet 1 karabinek	
3 plutonowych	Plutonowy	-	-	-	3 pistolety 3 bagnety 3 karabinki	
18 sekcyjnych	Sekcyjny /st. żołnierzy/	-	-	-	18 pistoletów 18 bagnatów 18 karabinków	
-	Szeregowiec	144	-	-	144 bagnety 144 karabinki	
3 sekcyjnych	Sekcyjny saperów	-	-	-	3 pistolety 3 bagnety 3 karabinki	
-	Saper	15	-	-	15 bagnatów 15 karabinków	
-	Goniec	6	-	-	6 bagnatów 6 karabinków	
4 plutonowych	Podoficer funkcyjny		-	-	4 bagnety 4 karabinki	
1 sekcyjny	Komendant patroli telefonicznej		-	-	1 bagnet 1 karabinek	
3 st. żołnierzy	3 stacje telefoniczne	6	-	-	9 bagnatów 9 karabinków	
2 st. żołnierzy	Rowerzysta	-	-	-	2 bagnety 2 karabinki	
-	Grajek	2	-	-	2 bagnety 2 karabinki	

–	Kucharz	2	–	–	2 bagnety 2 karabinki	
–	Rzemieślnik	4	–	–	4 bagnety 4 karabinki	
–	Żołnierz taborowy	11	–	–	11 karabinków 11 szabel pionierskich	
–	Koń juczny	–	3	–	–	
–	Koń pociagowy	–	6	–	–	
–	Wóz	–	–	3	–	
1 kapitan 3 poruczników 1 sierżant sztabowy 1 sierżant 7 plutonowych 22 sekcyjnych 5 starszych żołnierzy	Ogółem	191	10	3	5 szabel 30 pistoletów 214 bagnatów 225 karabinków 11 szabel pionierskich	

Kurs szturmowy

a) stały personel instrukcyjny

Ilość oficerów, podoficerów i starszych żołnierzy	Wyszczególnienie	Szeregowców	Koni	Wozy	Uzbrojenie	Uwagi
1 kapitan	Dowódca kompanii / kursu szturmowego/	1	1	–	1 szabla 1 pistolet	
3 poruczników	Dowódca plutonu	–	–	–	3 szable 3 pistolety	
1 sierżant sztabowy	Sierżant sztabowy	–	–	–	1 szabla 1 pistolet	
1 sierżant	Sierżant liniowy	–	–	–	1 pistolet 1 bagnet 1 karabinek	
3 plutonowych	Plutonowy	–	–	–	3 pistolety 3 bagnety 3 karabinki	
12 sekcyjnych	Sekcyjny	–	–	–	12 pistoletów 12 bagnatów 12 karabinków	
3 sekcyjnych	Podoficer saper	–	–	–	3 pistolety 3 bagnety 3 karabinki	

–	Saper	15	–	–	15 bagnatów 15 karabinków	
1 sekcyjny	Podoficer telefonista /komendant patrolu/	–	–	–	1 bagnet 1 karabinek	
3 st. żołnierzy	Stacje telefoniczne	6	–	–	9 bagnatów 9 karabinków	
4 plutonowych	Podoficer funkcyjny		–	–	4 bagnety 4 karabinki	
2 st. żołnierzy	Rowerzysta	–	–	–	2 bagnety 2 karabinki	
–	Grajek	2	–	–	2 bagnety 2 karabinki	
–	Kucharz	2	–	–	2 bagnety 2 karabinki	
–	Rzemieślnik	4	–	–	4 bagnety 4 karabinki	
–	Żołnierz taborowy	11	–	–	11 karabinków 11 szabel pionierskich	
–	Koń juczny	–	3	–	–	
–	Koń pociagowy	–	6	–	–	
–	Wóz	–	–	3	–	
1 kapitan 3 poruczników 1 sierżant sztabowy 1 sierżant 7 plutonowych 16 sekcyjnych 5 starszych żołnierzy	Ogółem	41	10	3	5 szabel 24 pistolety 58 bagnatów 69 karabinków 11 szabel pionierskich	

Kurs szturmowy

a) na 8 tygodni, celem wykształcenia odkomenderowani

Ilość oficerów, podoficerów i starszych żołnierzy	Wyszczególnienie	Ilość szeregowców	Uzbrojenie	Uwagi
Podporucznik, chorąży 2 sekcyjnych 2 st. żołnierzy	10 Pułk Piechoty	16	2 szable	
Podporucznik, chorąży 2 sekcyjnych 2 st. żołnierzy	11 Pułk Piechoty	16	2 pistolety	

Podporucznik, chorąży 2 sekcyjnych 2 st. żołnierzy	12 Pułk Piechoty	16	20 bagnatów	Odkomenderowani oficerowie po dwóch z każdego pułku mogą być w szarach kapitana, porucznika, podporucznika lub chorążego. Podoficerowie w liczbie czterech z każdego pułku w szarach od sztabowego sierżanta do st. żołnierza.
Podporucznik, chorąży 2 sekcyjnych 2 st. żołnierzy	13 Pułk Piechoty	16	20 karabinków	
Podporucznik, chorąży 2 sekcyjnych 2 st. żołnierzy	14 Pułk Piechoty	16	2 szable	
Podporucznik, chorąży 2 sekcyjnych 2 st. żołnierzy	15 Pułk Piechoty	16	2 pistolety	
Podporucznik, chorąży 2 sekcyjnych 2 st. żołnierzy	16 Pułk Piechoty	16	20 bagnatów	
Podporucznik, chorąży 2 sekcyjnych 2 st. żołnierzy	17 Pułk Piechoty	16	20 karabinków	
Podporucznik, chorąży 2 sekcyjnych 2 st. żołnierzy	18 Pułk Piechoty	16	2 szable	
Podporucznik, chorąży 2 sekcyjnych 2 st. żołnierzy	20 Pułk Piechoty	16	2 pistolety	
Podporucznik, chorąży 2 sekcyjnych 2 st. żołnierzy	1 Pułk Strzelców Podhalańskich	16	2 szable 2 pistolety 20 bagnatów 20 karabinków	
Podporucznik, chorąży 2 sekcyjnych 2 st. żołnierzy	2 Pułk Strzelców Podhalańskich	16	2 szable 2 pistolety 20 bagnatów 20 karabinków	
24 podporuczników i chorążych 24 sekcyjnych 24 st. żołnierzy	Ogółem	192	24 szable 24 pistolety 240 bagnatów 240 karabinków	

Źródło: CAW-WBH, ISWPiech. MSWojsk., I.300.9.16, Etat Dowództwa Szkoły Szturmowej DOG Kraków (odpis), b.d. [1919 r.], b.p.

Bibliografia

Archiwalia

- Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie
Kolekcja: Eugeniusz Batko
- Archiwum Muzeum Krakowa
Relacje
- Archiwum Narodowe w Krakowie
Akta osób i rodzin – zbiór szczątków zespołów
Drobne zbiory – Cracoviana
Varia publica – zbiór szczątków zespołów
- Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego
Akta Personalne i Odznaczeniowe
Dowództwo Okręgu Korpusu V (Dowództwo Okręgu Generalnego Kraków)
Inspektorat Szkół Wojennych Piechoty Ministerstwa Spraw Wojskowych 1918–1920
Kolekcja akt żołnierzy zarejestrowanych w Rejonowych Komendach Uzuppełnień
Komenda Garnizonu Kraków
Kolekcja Generałów i Osobistości
Kolekcja rękopisów, Relacje
Virtuti Militari
Wojskowe Biuro Historyczne
- Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce
Referat Personalny GISZ – sprawy osobiste oficerów
- Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv
Archive der Truppenkörper, IR Sammler
Feldakten 1321–1918, Neue Feldakten 1914–1918, Divisionkommandos (DK) (1914–1918), 62. Infanteriedivision (62. ID) 1915–1918
Feldakten 1321–1918, Neue Feldakten 1914–1918, Gefechtsberichte und Umsturzberichte 1914–1918
Feldakten 1321–1918, Neue Feldakten 1914–1918, Korps Kommandos, Korps XX. Korps (neu), Korps Roth, 1916–1918 (Serie)
Manuskripte (MS) 1400-, Manuskripte zur Geschichte des 1. Weltkrieges (Wk) 1914.

Źródła drukowane

- Dziennik Rozkazów Wojskowych, 1919.
- Jabłonowski, Marek, Piotr Stawecki, i Tadeusz Wawrzyński, red. *O Niepodległą i granice. T. 2, Raporty i komunikaty naczelnych władz wojskowych o sytuacji wewnętrznej Polski 1919–1920*. Warszawa–Pułtusk: Uniwersytet Warszawski, Wyższa Szkoła Humanistyczna, 1999–2000.
- No 3. *Oddziały Szturmowe*. B.m.w.: b.w., b.d.
- Porwit, Marian. *Służba oficerska. Cz. 1, Tymczasowy podręcznik dla szkół podchorążych zatwierdzony przez inspektorat szkół piechoty d. 30.11.1918*. Ostrów: Szkoła Podchorążych W.P., 1918.
- Ranglisten der K. K. Landwehr und der K. K. Gendarmerie 1918*. Wien: K.K. Hof- und Staatsdruckerei, 1918.

- Ranglisten des Kaiserlichen und Königlichen Heeres*. Wien: K.K. Hof- und Staatsdruckerei, 1918.
- Sadowski, Jan, oprac. *Sekcyjny sekcji szturmowej*. Warszawa: Księgarnia Wojskowa, 1919.
- Sammelheft der Vorschriften für den Stellungskrieg*. Cz. 3, *Der Nahkampf*. B.m.w.: b.w., 1917.
- Spis oficerów służących czynnie w dniu 1.6.1921*. Warszawa: MSWojsk., 1921.
- Sprawozdanie stenograficzne z 16. posiedzenia Sejmu Ustawodawczego z dnia 20 marca 1919 r. Warszawa: [1919].

Pamiętniki

- Król, Tadeusz. „Egzamin”. W *Garść wspomnień spod Rarańczy*, 77–102. Warszawa: Koło 2 p.p. Legionów Polskich, 1938.
- Serbeński, Feliks. „Na I odcinku obrony Lwowa”. W *Obrona Lwowa 1–22 listopada 1918. Relacje uczestników*. T. 2, 495–520. Lwów: Nakładem Towarzystwa, 1936.

Opracowania

- Baczkowski, Michał. „Ilu Polaków walczyło w armii austro-węgierskiej podczas I wojny światowej?”. W *Mało znana wielka wojna. Studia i szkice z dziejów I wojny światowej*. Red. Aleksander Smoliński, 65–84. Oświęcim: Stara Szufłada, 2014.
- Baczkowski, Michał. *Pod czarno-żółtymi sztandarami. Galicja i jej mieszkańcy wobec austro-węgierskich struktur militarnych 1868–1914*. Kraków: Historia Iagellonica, 2003.
- Baczkowski, Michał. „The Disintegration of the Austro-Hungarian Army in 1918”. *Folia Historica Cracoviensia* 25, nr 2 (2019): 123–143. <https://doi.org/10.15633/fhc.3601>.
- Barcik, Mieczysław, Adam Cieślak, Paweł Gaszyński, Danuta Grodowska-Kulińska, Urszula Perkowska, i Przemysław M. Żukowski. *Corpus Studiorum Universitatis Iagellonicae 1850/51–1917/18*. T. 3, S–Ś. Red. Krzysztof Stopka. Kraków: Historia Iagellonica, 2014.
- Berbecki, Leon. *Szkoła Rekruta Piechoty (Plan wyćwiczenia rekruta w 10 tyg.)*. Warszawa: Nakł. M. Arcta, 1919.
- Błachnio, Jan. „12 «Krakowska» Dywizja Piechoty w przełamaniu pod Caporetto. Przyczynę do dwunastej bitwy nad Isonzo”. W *Przełomowe momenty wojen w świetle faktów i tradycji. Z dziejów wojskowości polskiej i powszechnej*. Red. Andrzej Niewiński, 170–182. Oświęcim: Napoleon V, 2021.
- Cardona, Ricardo Recio. *Sturmtruppen. WW I German Stormtroopers (1914–1918)*. Madryt: Andrea Press, 2014.
- Chwalba, Andrzej. *1919. Pierwszy rok wolności*. Wołowiec: Czarne, 2019.
- Cron, Hermann. *Geschichte des Deutschen Heeres im Weltkrieg 1914–1918*. Berlin: Siegmund, 1937.
- Deák, István. *Der k.(u.)k. Offizier. 1848–1918*. Wien: Böhlau, 1995.
- Demel, Franciszek, i Waław Lipiński. *Pułkownik Leopold Lis-Kula*. Warszawa: Nakładem Komitetu Budowy Pomnika Pułkownika Lisa-Kuli, 1932.
- Drogomir, Jerzy. *Polegli w Galicji Zachodniej 1914–1915 (1918). Wykazy poległych i zmarłych na 400 cmentarzach wojskowych w Galicji Zachodniej*. T. 3. Tarnów: Muzeum Okręgowe w Tarnowie, 2005.

- Drury, Ian. *German Stormtrooper 1914–18*. Oxford: Osprey Publishing, 1995.
- Elterlein, Seweryn, i Stefan Rowecki. *Czerwona Armia Bolszewicka: (jej organizacja, wartość i taktyka). Opracowane na podstawie doświadczeń bojowych z 1918–20 r.* B.m.w.: Drukarnia D-wa 4 Armji, 1920.
- Elterlein, Seweryn. *Taktyka szturmowa armii austro-węgierskiej i niemieckiej w I wojnie światowej*. 1923. Reprint Oświęcim: Napoleon V, 2016.
- Giza, Jerzy. „Losy członków organizacji «Wolność» w Wojsku Polskim – R. 1928”. *Almanach Sądecki* 4 (41) (2002): 38–44.
- Giza, Jerzy. „Organizacja «Wolność» w 20. Galicyjskim Pułku Piechoty”. *Almanach Sądecki* 1 (22) (1998): 22–40.
- Giza, Jerzy. *Organizacja Wolność 1918*. Kraków: Wydawnictwo Jerzy Giza, 2011.
- Glaise von Horstenau, Edmund, red. *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914–1918*. T. 6, *Das Kriegsjahr 1917*. Wien: Verlag der Militärwissenschaftliche Mitteilungen, 1936.
- Goch, Kazimierz. *Zarys historii wojennej 13-go pułku piechoty*. Warszawa: Wojskowe Biuro Historyczne, 1929.
- Gruss, Hellmuth. *Die deutschen Sturmbataillone im Weltkrieg. Aufbau und Verwendung*. Berlin: Junker u. Dünnhaupt, 1939.
- Haberek, Mateusz, i Krzysztof Pięciak. *Oddziały szturmowe Wojska Polskiego*. Wielka Księga Piechoty Polskiej 1918–1939. T. 65. Warszawa: Edipresse Polska, 2021.
- Hac, Piotr. „Geneza asystencji wojskowej w II Rzeczypospolitej”. *Przegląd Historyczno-Wojskowy* 22 (73), nr 3 (277) (2021): 84–106. [https://doi.org/10.32089/WBH.PHW.2021.3\(277\).0003](https://doi.org/10.32089/WBH.PHW.2021.3(277).0003).
- Jagiello, Zdzisław. *Piechota Wojska Polskiego 1918–1939*. Warszawa: Bellona, 2005.
- Kayzer, Bernard. „Organizacja Żandarmerii Krajowej i Policji w Małopolsce Wschodniej w latach 1918–1922”. *Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska* 19 (2006): 23–64.
- Korbel, Daniel. „12 Pułk Piechoty Ziemi Wadowickiej w obronie Śląska Cieszyńskiego”. *Wadoviana. Przegląd historyczno-kulturalny* 21 (2018): 60–83.
- Koręś, Daniel. *Generał brygady Aleksander Radwan-Pragłowski (1895–1974). Studium biograficzne*. Warszawa: Wyd. IPN, 2012.
- Korusiewicz, Stanisław. *Apel podhalański. Słownik biograficzny żołnierzy zmobilizowanych przez 1 Pułk Strzelców Podhalańskich w sierpniu i wrześniu 1939 r.* Nowy Sącz: Polskie Towarzystwo Historyczne, 2018.
- Kulacz, Sławomir. „Uwagi na temat służby Stanisława Maczka w armii austro-węgierskiej”. *Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym* 48, nr 1 (2019): 89–104. <https://doi.org/10.12775/KLIO.2019.005>.
- Lacoste, Werner. *Deutsche Sturmbataillone 1915–1918*. Aachen: Helios Verlagsges, 2010.
- Latinik, Franciszek. *Żołnierz polski pod Gorlicami 1915*. Przemyśl: Zakład graficzny i introligatorski DOK nr X, 1923.
- Majka, Jerzy. *Generał Kazimierz Dworak. Współpracownik generała Maczka organizator jednostek pancerno-motorowych*. Rzeszów: Libra PL, 2008.
- Mastalski, Lech. *Dzieje 11 Pułku Piechoty 1918–1939*. Częstochowa: nakładem autora, 2018.
- Mączyński, Marek. *Policja Państwowa w II Rzeczypospolitej. Organizacyjno-prawne podstawy funkcjonowania*. Kraków: Wyższa Szkoła Biznesu, Księgarnia Akademicka, 1997.

- Mikke, Stanisław. „Adwokaci – Ofiary Katynia”. *Palestra* 4 (2000): 23–107.
- Nowak, Janusz Tadeusz. *Wieża Wolności 1918. W 90. rocznicę wyzwolenia Krakowa*. Kraków: Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, 2008.
- Ochał, Artur. *Słownik oficerów i chorążych Korpusu Ochrony Pogranicza w Suwałkach (1929–1939)*. Suwałki: Augustowsko-Suwałskie Towarzystwo Naukowe, 2009.
- Odziemkowski, Janusz. *Leksykon wojny polsko-rosyjskiej 1919–1920*. Warszawa: Rytm, 2004.
- Odziemkowski, Janusz. *Piechota polska w wojnie z Rosją bolszewicką w latach 1919–1920*. Warszawa: Wyd. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2010.
- Ortner, Christian M. *Die K. u. K. Sturmtruppen 1916–1918. Elitesoldaten der Monarchie*. Wien: Verlagsbuchhandlung Stöhr, 1998.
- Ortner, Christian M. *Storm Troops. Austro-Hungarian Assault Units and Commandos in the First World War. Tactics, Organisation, Uniforms and Equipment*. Vienna: Militaria Verlag, 2005.
- Piątkowski, Henryk. *Zarys historii wojennej 1-go bataljonu strzelców (b. bataljonu szturmowego kapitana Maczka przy 1-ej Dywizji Jazdy)*. Warszawa: Wojskowe Biuro Historyczne, 1931.
- Pirocchi, Angelo, i Velimir Vuksic. *Italian Arditi. Elite Assault Troops 1917–1920*. Oxford: Osprey Publishing, 2004.
- Plaschka, Richard, Horst Haselsteiner, i Arnold Supan. *Innere Front. Militärassistenz, Widerstand und Umsturz in der Donaumonarchie 1918*. T. 2. München–Wien: Verlag für Geschichte und Politik, 1974.
- Przeniosło, Marek. „Żandarmeria w Galicji Zachodniej w początkach niepodległości (1918–1919)”. *Dzieje Najnowsze* 40, nr 4 (2008): 101–113.
- Radley, Kenneth. *On the Dangerous Edge: British and Canadian Trench Raiding on the Western Front 1914–1918*. Warwick: Helion and Company, 2018.
- Rydel, Jan. *W służbie Cesarza i Króla. Generałowie i admirałowie narodowości polskiej w siłach zbrojnych Austro-Węgier w latach 1868–1918*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2001.
- Sikorski, Tomasz. *Zdzisław Maćkowski*. Warszawa: Wyd. IPN, 2023.
- Sloninka von Hodolow, Adolf. *Die Kämpfe um die Ortigara-Lepozzestellung im Juni 1917 unter besonderer Berücksichtigung des entscheidenden Schützenangriffes der Kaiserschützen am 25 Juni 1917*. Innsbruck: Gessellschaftstelle des Offiziersbundes der Kaiserschützen in Hall in Tirol, 1927.
- Smotrecki, Heryk. *Zarys historii wojennej 39-go pułku strzelców lwowskich*. Warszawa: Wojskowe Biuro Historyczne, 1929.
- Snopko, Jan. „Legioniści polscy na froncie włoskim w latach 1917–1918”. *Przegląd Historyczno-Wojskowy* 12 (63), nr 1 (234) (2011): 7–22.
- Stawarz, Aleksander. „Wypad na Mińsk 8 V III 1919 r.” *Przegląd Piechoty* 12 (1935): 672–687.
- Stawarz, Aleksander. „Wypad nocny kompanii szturmowej 2 p. p. Leg. w dniu 10–11 VII 1919 r.” *Przegląd Piechoty* 12 (1934): 725–741.
- Szczepanik, Wacław. *Cesarские дети z Tarnowa. 57 galicyjski pułk piechoty w latach 1894–1918*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2011.
- Ульянов, Илья, i Олег Леонов. *Регулярная пехота: 1855–1918*. Т. 3, *Боевая летопись, организация, обмундирование, вооружение, снаряжение*. Moskwa: АСТ-ЛТД, 1995.

Urbański von Ostrymiec, August. *Die Geschichte, der k. k. 46. Schützendivision*, Berlin: Bernard & Graefe, 1942.

Wrona, Łukasz. „Wielka wojna oczami żołnierzy 13 pułku piechoty”. W *Szarża pod Rokitną 1915. Wybór materiałów z konferencji naukowej II Skawińskie Spotkania z Historią „Szarża pod Rokitną (1915), Skawina–Radziszów 14 sierpnia 2017 r.”* Red. Anna Witalis-Zdrzenicka, 25–38. Skawina: Galicyjskie Towarzystwo Historyczne, 2017.

Wywiół, Przemysław. *Garnizon Wojska Polskiego w Krakowie w latach 1918–1939*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2019.

Prace niepublikowane

Jakubowski, Jarosław. „Generał Bronisław Pieracki 1895–1934”. Praca doktorska. Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, 2023, mps.

Jones, Ian. „The Austro-Hungarian Divisions on the Western Front, 1918”. Praca licencjacka, The Ohio State University, 2019, mps.

Pięciak, Krzysztof. „Szlak bojowy k.u.k. Feldjägerbataillon Nr. 27 podczas I wojny światowej”. *Folia Historica Cracoviensia* 1 (2024) (w druku).

Prasa

„Cesarz Karol u «krakowskich dzieci»”. *Nowości Ilustrowane*, czerwiec 2, 1917, nr 22.

Pięciak, Krzysztof. „«Specjalsi» roku 1919”. *Tygodnik Powszechny*, marzec 12, 2023.

Pięciak, Krzysztof. „Szturmowcy Wielkiej Wojny”. *Dziennik Polski*, luty 10, 2022.

„Podniosła manifestacja ku czci Żołnierza-Żyda”. *Gazeta Gminna. Organ urzędowy Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Krakowie*, listopad 25, 1937, nr 6.

Sobski, Marek. „Arditi – włoskie elitarne oddziały szturmowe Wielkiej Wojny”. *Teknika Wojskowa Historia*, listopad–grudzień 2021.

„Święto radości i tryumfu w wolnej Polsce. W rocznicę pogromu Prusaków pod Grunwaldem”. *Ilustrowany Kuryer Codzienny*, lipiec 15, 1919, nr 190.

Wspólnota małopolska. Pismo marszałków, prezydentów, starostów, burmistrzów, wójtów i radnych, nr 61, 2018.

„Z frontów bojowych”. *Nowości Ilustrowane*, czerwiec 9, 1917, nr 23.

Internet

„Aleksander Adler”. Archiwum ofiar terroru nazistowskiego i komunistycznego w Krakowie 1939–1956. Dostęp wrzesień 25, 2023. <http://krakowianie1939-56.mhk.pl/pl/archiwum,1,aleksander-adler,99.chtm>.

„Informacja o więźniach”. Muzeum Auschwitz. Dostęp wrzesień 11, 2023. <https://www.auschwitz.org/muzeum/informacja-o-wiezniach/>.

Cieślik, Adrian. „Stefan Kuziel (1897–1940)”. *HistoriaDobrej.pl*. Dostęp wrzesień 22, 2023. <http://www.historiadobrej.pl/stefan-kuziel-1897-1940/>.

Cisek, Janusz, Ewa Kozłowska, i Łukasz Wieczorek. „Bednarski Franciszek Władysław Józef”. *Słownik Legionistów Polskich 1914–1918*. Dostęp wrzesień 11, 2023. <https://zolnierze-niepodleglosci.pl/%C5%BCo%C5%82nierz/182692/>.

Cisek, Janusz, Ewa Kozłowska, i Łukasz Wieczorek. „Boerner Ignacy”. *Słownik Legionistów Polskich 1914–1918*. Dostęp maj 1, 2024. <https://zolnierze-niepodleglosci.pl/%C5%BCo%C5%82nierz/184036/>.

- Cisek, Janusz, Ewa Kozłowska, i Łukasz Wieczorek. „Kozicki Stanisław Józef”. Słownik Legionistów Polskich 1914–1918. Dostęp październik 5, 2023. <https://zolnierze-niepodleglosci.pl/%C5%BCo%C5%82nierz/200855/>.
- Cisek, Janusz, Ewa Kozłowska, i Łukasz Wieczorek. „Krogulski Włodzimierz Tomasz Józef”. Słownik Legionistów Polskich 1914–1918. Dostęp październik 5, 2023. <https://zolnierze-niepodleglosci.pl/%C5%BCo%C5%82nierz/201562/>.
- Korbel, Daniel. „O jeden most za daleko”. Muzeum Ustrońskie. Dostęp czerwiec 29, 2021. <https://muzeum.ustron.pl/pl/o-jeden-most-za-daleko,234>.
- Korczyński, Piotr. „Sturmtruppen – komandosi wielkiej wojny”. Polska Zbrojna Historia. Dostęp październik 1, 2018. <https://www.polska-zbrojna.pl/Mobile/ArticleShow/26427>

STRESZCZENIE

Krzysztof Pięciak, Polacy – oficerowie austro-węgierskich oddziałów szturmowych i Szkoła Szturmowa Dowództwa Okręgu Generalnego Kraków jako próba recepcji ich doświadczeń w Wojsku Polskim

Oddziały szturmowe powstały podczas I wojny światowej w celu przełamania impasu wojny pozycyjnej. Tekst omawia powstanie tych formacji w armii austro-węgierskiej, proces szkolenia oraz biografie służących w nich polskich oficerów. Przedstawia także Szkołę Szturmową DOG Kraków funkcjonującą od grudnia 1918 r. do sierpnia 1919 r. Zorganizowana przez oficerów wywodzących się z oddziałów szturmowych c. i k. Armii, stanowiła próbę recepcji ich doświadczeń w Wojsku Polskim i wprowadzenia do niej taktyki szturmowej. Artykuł przedstawia także zagadnienia wykorzystania oddziałów szturmowych WP do zadań asystencyjnych (zwalczania przestępczości), zabezpieczenia granicy państwowej i inne aspekty służby, a także okoliczności rozwiązania Szkoły Szturmowej. W załącznikach zaprezentowano etaty Szkoły i jej pododdziałów oraz plan wyszkolenia szturmowego.

Słowa kluczowe: armia Austro-Węgier, oddziały szturmowe, Wojsko Polskie, kurs szturmowy, I wojna światowa

SUMMARY

Krzysztof Pięciak, Polish Officers of Austro-Hungarian Stormtroops and the Creation of an Assault School in the Corps District Command Cracow as an Attempt to use their Experiences in the Polish Army

Assault troops (Stormtroopers) were formed during the First World War to break the stalemate of positional warfare. The text discusses the formation of these units in the Austro-Hungarian Army, the training process, and the biographies of

the Polish officers who served in them. The paper also discusses the attempts made by the Command of the General District Cracow (*Dowództwo Okręgu Generalnego Kraków*) to introduce and adopt WW1 assault tactics into the Polish Army at its Assault School, which operated from December 1918 to August 1919. The creation of the school, which was organized by officers originating from assault infantry units of the Austro-Hungarian Army, was an attempt to use their experience in the Polish Army and introduce assault tactics. The text also discusses aspects such as the use of assault infantry units for fighting crime and securing the state border, as well as the circumstances surrounding the dissolution of the Assault School. The appendices present the organization of the School and its subunits, as well as a plan of an assault infantry training course.

Keywords: Austro-Hungarian Army, Stormtroopers, Polish Army, combat courses, First World War

ZUSAMMENFASSUNG

Krzysztof Pięciak, Polnische Offiziere der österreichisch-ungarischen Sturmtruppen und die Sturmschule des Generalkommandos Krakau als Versuch der Rezeption ihrer Erfahrungen in der polnischen Armee

Sturmtruppen wurden im Ersten Weltkrieg gebildet, um die Ausweglosigkeit des Stellungskrieges zu durchbrechen. Der Text befasst sich mit der Bildung dieser Formationen in der österreichisch-ungarischen Armee, dem Ausbildungsprozess und den Biografien der polnischen Offiziere, die in diesen Formationen dienten. Außerdem wird die Angriffsschule des Generalkommandos Krakau (*Dowództwo Okręgu Generalnego Kraków*) vorgestellt, die von Dezember 1918 bis August 1919 in Betrieb war. Sie wurde von Offizieren aus den Sturmabteilungen der K. und K. Armee organisiert und war ein Versuch, deren Erfahrungen in die polnische Armee zu übernehmen und dort die Sturmtaktik einzuführen. Der Text behandelt auch die Fragen der Verwendung von Sturmtruppen der polnischen Armee für Hilfsaufgaben (Verbrechensbekämpfung), Sicherung der Staatsgrenze und andere Aspekte des Dienstes sowie die Umstände der Auflösung der Sturmschule.

Schlüsselwörter: K.u.K. Armee, K.u.K. Sturmtruppen, Polnische Armee, Sturmkurs, Erste Weltkrieg